

Historický vývoj podmíněného propuštění a jeho role v rámci výkonu trestu odnětí svobody do roku 1919*

Historical Development of Conditional Release and its Role in the Prison System until 1919

Ondřej Klabačka**

Abstrakt

Předkládaný článek se zabývá historickým vývojem trestněprávního institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Vznik tohoto nástroje nebyl doposud v České republice uceleně zpracován a publikace, které jsou v tuzemsku dostupné, uvádějí k jeho původu rozdílné informace. Nicméně tato nejasnost se objevuje i v zahraničních textech. Předním cílem článku je tak tyto nejasnosti rozptýlit a podat historický výklad o tomto institutu, a to na pozadí obecného vývoje výkonu trestu odnětí svobody. Text sleduje období pouze do roku 1919, jelikož v uvedeném roce byl v tehdejší Československu přijat zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, který sledovaný institut poprvé zakotvil do našeho právního řádu. Po tomto historickém milníku již lze informace k podmíněnému propuštění poměrně snadno nalézt.

Klíčová slova

Podmíněné propuštění; výkon trestu odnětí svobody; uvěznění; parole; Alexander Maconochie; Bonneville de Marsangy; Zebulon Brockway; ticket-of-leave; ticket of leave; Elmira; Intermediate prison; trestání; trestanecké kolonie; Schönborn; apprenticeship by indenture; podmíněná milost; milost; bodový systém; systém známek; známkování odsouzených; věznice; Walter Crofton; podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody; propuštění na podmínku; podmíněčné propuštění; podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Abstract

The article deals with the historical development of conditional release. The origins of this penological tool have not been comprehensively described in the Czech Republic so far. Czech

* Tento článek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *Problematika podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody z pohledu ústavního práva* (MUNI/A/1602/2021).

Autor dále děkuje za cenná doporučení Mgr. Bc. Terezií Bokové, Mgr. Jiřímu Novákovi, JUDr. Jakubu Drápalovi, M.Phil., Ph.D. Speciální poděkování patří Mgr. Tereze Hanelové za pomoc s překladem některých německých a rakouských textů. *Vielen Dank auch Dr. Thomas Luzer aus der Universitätsbibliothek der Universität Wien für die Hilfe mit dem Suchen der Schönborn Novelle aus dem Jahr 1889* [Děkuji také Dr. Thomasi Luzerovi z knihovny Vídeňské univerzity za pomoc při dohledání Schönbornovy novely z roku 1889]. Autor také děkuje pracovnícům knihovny Nejvyššího soudu, které v souvislosti s tímto článkem výrazně vytěžoval, a které si vždy (přes různé vrtochy autora) zachovaly vstřícný a profesionální přístup.

** Mgr. Bc. Ondřej Klabačka, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno; asistent soudkyně, Nejvyšší soud, Brno / Department of Constitutional Law and Political Science, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic; Legal Assistant, Supreme Court of the Czech Republic, Brno / E-mail: 421766@mail.muni.cz

publications provide contradictory information in this regard. Nevertheless, such uncertainties also appear in articles written by foreign authors. The aim of this article is to explain these ambiguities and to describe the origins of conditional release in the context of the development of imprisonment. The article covers a period until 1919 when this instrument was first enshrined in our legal system by the Act No. 562/1919 Coll., on Suspended Sentence and Conditional Release. After this historical milestone, it has become easy to find information on the further development of conditional release in our country.

Keywords

Conditional Release; Conditional Discharge; Conditional Liberation; Ticket-of-Leave; Parole; Parole Release System; Walter Crofton; Bonneville de Marsangy; Zebulon Brockway; Elmira Reformatory; Elmira; Intermediate Prison; Punishment; Imprisonment; Incarceration; Apprenticeship by Indenture; Conditional Pardon; Absolute Pardon; Mark System; Alexander Maconochie; Prison.

Úvod

V posledních letech vyšla řada článků či akademických kvalifikačních prací,¹ které se týkaly institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (dále také jako „podmíněné propuštění“). Ten však na přelomu tohoto tisíciletí nebyl v tuzemsku až tak lákavým tématem ke zpracování, jako je tomu nyní.² O jeho atraktivitu se zasloužil v nemalé míře zákonodárce, a to častými změnami právní úpravy,³ či také Ústavní soud, jenž v posledních dvou dekádách do rozhodování o podmíněném propuštění významně ingeruje skrze svou judikaturu.

Z důvodu těchto legislativních a judikatorních „poryvů“ se v České republice vytvářejí různé názorové proudy o tom, co vše a jakým způsobem při rozhodování o podmíněném propuštění zohlednit,⁴ zda existuje ústavně zaručené právo na podmíněné propuštění či nikoliv,⁵ jak

¹ Srov. zadej „podmíněné propuštění“ či „parole“ do vyhledávače vysokoškolských kvalifikačních prací – např. *Theses*. Dostupné z: <https://theses.cz/> či do některého ze systémů právních informací.

² Od roku 2010 do konce roku 2022 bylo v tuzemsku vydáno přes 40 článků či příspěvků ve sbornících, které se tomuto institutu věnují. Zmíněný počet silně převyšuje četnost výstupů o tématu v období od roku 1993 do konce roku 2009.

³ Podmíněného propuštění se dotkly novely provedené zákony č. 181/2011 Sb., č. 330/2011 Sb., č. 357/2011 Sb., č. 390/2012 Sb., č. 287/2018 Sb., č. 333/2020 Sb., č. 220/2021 Sb.

⁴ Viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2001, sp. zn. III. ÚS 611/2000; ze dne 12. 5. 2011, sp. zn. III. ÚS 1735/10, nebo ze dne 12. 2. 2019, sp. zn. III. ÚS 2204/17, a řada dalších. Také NOVÁK, J. Propuštění na rozcestí. *Právník*. Akademie věd ČR, Ústav státu a práva, 2022, roč. 161, č. 9. VICHEREK, R. Vedení řádného života jako předpoklad podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Státní zastupitelství*. 2019, roč. 17, č. 1. BRUCKNEROVÁ, E. Aktuální vývoj institutu podmíněného propuštění. In: JELÍNEK, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Leges, 2019, a řada dalších.

⁵ Viz odlišné stanovisko ústavního soudce prof. JUDr. Jana Filipa, CSc., k části výroku a odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2021, sp. zn. IV. ÚS 575/21. Stručné shrnutí viz JAKOUBKOVÁ, A. Existuje ústavně zaručené právo na podmíněné propuštění? *Právo21* [online]. 2021 [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/existuje-ustavne-zarucene-pravo-na-podminene-propusteni>

odůvodnit rozhodnutí o podmíněném propuštění⁶ atd. Vede se tak odborná diskuse o tom, na jakých principech by mělo být podmíněné propuštění založeno či co od odsouzeného očekáváme, a to jak při samotném rozhodování o podmíněném propuštění, tak i posléze ve zkušební době.

Vzniklé akademické výstupy zkoumají daný institut z rozličných úhlů, nicméně minimálně jeden z nich je dlouhodobě opomíjen. Tím je jeho historický vývoj. Pokud chceme na výše uvedené otázky zodpovědně hledat odpovědi, pak je vhodné znát také dějinnou linku tohoto nástroje, a to nejlépe i v kontextu jeho užívání v rámci věznění. Podmíněné propuštění totiž logicky nevzniklo ve vakuu, ale jako důsledek trestání osob skrze odnětí svobody, což má také svůj osobitý vývoj.

V novodobém českém právním prostředí lze nalézt pouze jeden článek zabývající se historií podmíněného propuštění, který sepsal v roce 2013 *Vicherek*.⁷ V něm se obecně věnuje zmíněnému institutu na našem území od přelomu 18. a 19. století dále a lze jej v tomto ohledu ocenit. Podíváme-li se však do četných akademických prací⁸, které se týkají podmíněného propuštění, zjistíme, že *modus operandi* autorů je následující. Buď je z textu historie předmětného institutu úplně vypuštěna, nebo začíná vývojem od roku 1919, kdy bylo poprvé v českých zemích podmíněné propuštění zakotveno zákonem.⁹ V odvážnějších případech autoři začínají buď západohaličským trestním zákonem (stejně tak jako *Vicherek* ve svém článku), nebo trestním zákonem o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117 ř. z. z roku 1852. I v prvním případě však započnou věcně samotnou diskusí o podmíněném propuštění až v souvislosti s trestním zákonem z roku 1852.

Sluší se dodat, že se jedná o celkem logickou strukturu z pohledu dějinného vývoje českého práva a absence hlubší (světové) historie institutu se nedá autorům zazlívat, jelikož ta není obecně v České republice uceleně zpracována. Nadto různé publikace uvádějí často o vývoji tohoto nástroje odlišné informace, přičemž podmíněné propuštění směšují s institutem *Parole*¹⁰, či naopak je viditelně odlišují.¹¹ Existují názory, které počátek podmíněného

⁶ Např. nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. II. ÚS 482/18. V souvislosti s tímto nálezem je také vhodné upozornit, že byl podroben výzkumu ohledně jeho dopadů na aplikační praxi. Viz diplomová práce Jany Drápalové: DRÁPALOVÁ, J. *Závaznost nálezů Ústavního soudu: Normativní východiska a praktické limity*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2021. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/127749> [cit. 14. 11. 2022].

⁷ VICHEREK, R. *Institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody z historického hlediska. Trestní právo*. Wolters Kluwer ČR, 2013, roč. 18, č. 1.

⁸ Včetně diplomové práce autora, kde hlubší dějinný vývoj podmíněného propuštění absentuje také. Viz KLABAČKA, O. *Rozdílný přístup soudů při rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a jeho ústavněprávní souvislosti*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/lav9/> [cit. 14. 11. 2022].

⁹ Viz zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění.

¹⁰ V českém prostředí tento výraz také zdomácněl, proto bude dále v textu využívána zejména jeho česká varianta – *parole*.

¹¹ Ohledně směšování pojmů např. INCIARDI, A. J. *Trestní spravedlnost* (z amerického originálu *Criminal Justice*, přeložil Ing. Vladimír Drábek). Victoria Publishing, 1994, s. 689 a násl. Opačně pak např. SUCHÝ, O. *Podmíněné propuštění a postpenitenciární péče (komparativní studie)*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při generální prokuratuře ČSSR, 1970, s. 5–8.

propuštění zasazují do Francie, kde jej definoval *Bonneville de Marsangy* ve svých *Doplňkových institucích penitenciárního režimu* (1847), přičemž následně mělo být podmíněné propuštění přijato v Anglii (1853) pod názvem „*ticket-of-leave*“.¹² Jiný názor pak spatřuje počátek podmíněného propuštění v progresivních systémech, které byly (obecně řečeno) založeny na přerazování odsouzených z přísnějšího do mírnějšího režimu, přičemž v posledním stupni mohl být vězeň propuštěn.¹³ Implicitně tak datují počátky tohoto nástroje přibližně do poloviny devatenáctého století, kdy uvedené progresivní systémy vznikají. Jiné prameny pak uvádějí, že podmíněné propuštění se užívalo ve Spojených státech již v roce 1817.¹⁴ Dále lze najít myšlenku, že v 18. století měli trestanci šanci na propuštění před uplynutím celého trestu skrze již výše zmíněný „*ticket-of-leave*“,¹⁵ což na první pohled odporuje jeho zakotvení až v roce 1853. Také je možné setkat se s informací, že podmíněné propuštění má své prvopočátky v 16. století, přičemž za „otce“ tohoto nástroje (v jeho nejčistší formě), je považován guvernér trestanecké kolonie Norfolk Island *Alexander Maconochie* (1840).¹⁶

I v zahraniční literatuře můžeme nalézt rozdílné názory. Například informaci, že *Maconochie* vyvinul své schéma podmíněného propuštění o několik let dříve před *de Marsangym*, přičemž navzájem o svých myšlenkách nevěděli.¹⁷ Lze se také setkat s tím, že podmíněné propuštění vytvořil *sir Walter Crofton*.¹⁸ Dále s články, které vyvracejí, že by někdo ze jmenovaných tento institut vytvořil¹⁹, nebo s texty, podle kterých se kořeny podmíněného propuštění datují

¹² SUCHÝ, 1970, op. cit., s. 5–8, či přím. ROZUM, J. a kol. *Institut dohledu u podmíněného propuštění – Závěrečná zpráva výzkumu*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 8.

¹³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*. 2012, roč. 11, č. 11–12, s. 249–255. Také MÍŘICKÁ, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Všehrd, 1934, s. 147, či VICHEREK, 2013, op. cit. Příměřeně také VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 230–238.

¹⁴ SOLNAŘ. V. Neurčité odsouzení. (Příspěvek k theorii reformačního systému se zvláštním zřetelem k československé osnově trestního zákona). *Sborník věd právních a státních*. Praha: Nákladem vlastním, 1925, roč. XXV, seš. 3–4, Doplňný zvláštní otisk, s. 244.

¹⁵ MICHL, O. Parole? To je přece čestné slovo! Poznámky k problematice předčasného propuštění. *České vězeňství*. 1996, č. 5 a 6, s. 6–7. Přitom lze zmínit, že *ticket-of-leave* Otakar Michl celkem trefně a doslovně překládá jako „*jízdenka na svobodu*“.

¹⁶ INCIARDI, A. J., 1994, op. cit., s. 689 a násl. V českém překladu této knihy byl termín *Parole* přeložen jako „volná vazba“ či podmíněné propuštění, a tak se napříč knihou směřují. Lze upozornit, že spojením „volná vazba“ se v českém prostředí běžně označuje institut vazby se zmírněným režimem viz § 8 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, či Zpráva z návštěv zařízení 2022 – Vazební věznice. *Věřejný ochránce práv* [online]. 2022, s. 18 [cit. 1. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Brozura%20vazebni%20veznice%2010-22%20online.pdf>

¹⁷ Například NORMANDEAU, A. Pioneers in Criminology: Arnould Bonneville De Marsangy (1802–1894). *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1969, roč. 60, č. 1. DOI: <https://doi.org/10.2307/1141732>. Ancel například uvádí, že daný institut byl vytvořen penitenciární školou, která se rozvíjela zejména ve Francii a Belgii v letech 1830–1875. Viz ANCEL, M. *Suspended sentence*. London: Heinemann, 1971, s. 9–10.

¹⁸ GRUNHUT, M. *Penal Reform*. Oxford Clarendon Press, 1948, s. 84, převzato z NORMANDEAU, op. cit., 1969.

¹⁹ Například MORAN, A. F. The Origins of Parole. *Yearbook*. 1945, či zejména kritika WHITE, S. Alexander Maconochie and the Development of Parole. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1976, roč. 67, č. 1. DOI: <https://doi.org/10.2307/1142459>. Také DOHERTY, F. Indeterminate Sentencing Returns: The Invention of Supervised Release. *New York University Law Review*. 2013, roč. 88, č. 3, s. 966.

do počátku 19. století.²⁰ Přitom se různě využívá pojmů jako podmíněné propuštění (*conditional release*²¹, *conditional discharge*, *conditional liberation*, *ticket of leave*, *system of release on licence*) a *Parole*, *Parole release system*.

Čtenáři je z výše uvedeného asi patrné, že samotný vznik podmíněného propuštění se jeví být nejasným, stejně tak nelze ani uvést, zda vedle tohoto institutu vznikal nezávisle institut parole, či mají tyto nástroje společnou historii a zda je lze vzájemně v historickém kontextu zaměňovat.²² Z uvedených zdrojů je sice možno pojmut „důvodné podezření“, že v polovině 19. století se podmíněné propuštění výrazněji prosazuje v rámci progresivního systému trestu, avšak jakou cestou byl tento institut do tohoto systému zakotven, popsáno není. Z většiny českých textů není ani patrné, jak se vlastně do našeho právního řádu podmíněné propuštění zakotvilo, krom toho, že se objevuje v roce 1919 společně s podmíněným odsouzením v úpravě samostatného zákona.

Níže uvedený text tak má za primární cíl zodpovědět „sedm základních kriminalistických otázek“, a to z pohledu historického vývoje podmíněného propuštění. Tedy: *Kdo, jak, čím, proč, kde, kdy, vyvinul (co?) tento trestněprávní nástroj? Dále: Má podmíněné propuštění shodné historické kořeny jako americká parole? Jak došlo k zakotvení podmíněného propuštění do českého právního řádu?* Sekundárně by pak mohl článek podnítit diskusi o původním a současném smyslu podmíněného propuštění, o jeho inovaci na základě historické zkušenosti, či dokonce o jeho opuštění jakožto nástroje zastaralého, nebo naopak příliš pokrokového, který se nedá aplikovat v současném stavu vězeňství, a je třeba jej nahradit nástrojem jiným.

Je nutno upozornit, že předkládaný text nekomparuje historickou právní úpravu podmíněného propuštění s úpravou současnou. Uvedené by si pro zpracování vyžádalo samostatný článek, případně výstup v podobě akademické kvalifikační práce.²³ V tomto ohledu tak v textu nejsou činěny žádné hlubší závěry a právě toto je přenecháno pro samostatnou úvahu čtenáři, který je může sám rozvinout v aplikační praxi či v rámci akademických výstupů. Článek je primárně koncipován jako historický výklad vývoje tohoto institutu a sleduje pouze historické období do roku 1919. Po tomto období již lze poměrně

²⁰ STRANGE, C. Mercy and Parole in Anglo-American Criminal Justice Systems from the Eighteenth century to the twenty-first century. In: KNEPPER, P., JOHANSEN, A. (eds.). *Oxford handbook of the History of Crime and Criminal Justice*. Oxford University Press, 2016. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199352333.013.30>

²¹ Někdy se toto spojení však užívalo pro anglosaskou verzi podmíněného odsouzení s názvem „probation“. Viz LINDSEY, E. Historical Sketch of the Indeterminate Sentence and Parole System. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1925, roč. 16, č. 1, s. 9. DOI: <https://doi.org/10.2307/1134297>. Rozdíl anglosaského (probace) a francouzsko-belgického typu podmíněného odsouzení viz DRÁPAL, J. Podmíněné odsouzení: Jeho účel a vývoj na území Česka. *Státní zastupitelství*. 2021, roč. 19, č. 6.

²² Detailní rozbor současných rozdílů převážně kontinentálního podmíněného propuštění a americké parole by bylo téma na samostatný článek, proto autor poukazuje na vývoj daných institutů pouze v rámci historického kontextu, kde jsou rozdíly evidentní. Zejména navázání institutu parole na institut neurčitěho odsouzení (viz dále v textu). I bez hlubší analýzy jejich současného pojetí není vhodné tyto termíny automaticky slučovat, a to již minimálně pro historické odlišnosti (viz dále v článku) a pro jejich typické užívání v rozdílných právních systémech. Nadto je třeba zmínit i rozdílné pojetí institutu neurčitěho odsouzení a (evropského) podmíněného propuštění z pohledu účelu trestu. Viz SOLNAR, 1925, op. cit., s. 233–238.

²³ Autor plánuje předestřít některé detailnější závěry, které mají dopad i do současné právní úpravy, až v rámci textu své disertační práce.

pohodlně nalézt v českém právním prostředí dostatek informačních zdrojů pro případný další výzkum. Text se také nezabývá speciálními skupinami odsouzených, jako jsou cizinci, mladiství, osoby vojenské služby, osoby se zdravotním postižením, případně ženy atd., a jejich podmíněným propuštěním. Odkaz na tuto úpravu je učiněn pouze v nutných případech. Je tomu zejména z důvodu rozsahu článku.

Článek je rozdělen do tří základních částí. První část textu se zabývá obecným historickým vývojem uvěznění, který vrcholí výkladem o vzniku penologických systémů v 19. století. Již v úvodu lze přiznat, že podmíněné propuštění se začalo plošněji užívat právě v souvislosti s těmito systémy, což bylo odrazem změny náhledu na trestání pachatelů. Tato část článku sleduje vývojovou linii, která je v České republice názorově asi nejvíce zastoupena i přesto, že není zcela přesná. Tedy, že vznik podmíněného propuštění se pojí s vytvořením progresivních systémů 19. století. Nicméně jedná se o vhodnou výchozí pozici pro čtenáře, na jejímž základě pak lépe porozumí skutečnému vzniku tohoto trestněprávního institutu. Druhá část pak mapuje samotný vznik institutu podmíněného propuštění právě před jeho užíváním ve výše zmíněných penologických systémech. Ač je takové členění textu pro někoho možná zvláštní, je toto činěno právě s úmyslem, aby čtenář při „pátrání“ po skutečném vzniku podmíněného propuštění v druhé kapitole již disponoval obecným přehledem z první části. Text přitom ověřuje populární názory, že podmíněné propuštění vytvořil *Bonneville de Marsangy*, nebo *Alexandr Maconochie*, či dokonce *sir Walter Crofton*. Poslední část článku je pak zaměřena na právní úpravu podmíněného propuštění od roku 1852 do přijetí výše uvedeného zákona v roce 1919 na českém území. Tato část textu již předpokládá znalost předchozích dvou kapitol a předkládá čtenáři reakci převážně české odborné veřejnosti na institut podmíněného propuštění a určitou snahu jej zakotvit již před rokem 1919.

1 Obecně k historickému vývoji uvěznění a vzniku penologických systémů, ve kterých se začíná užívat podmíněné propuštění

1.1 Obecně o vývoji uvěznění jako jedné z forem trestu

„Snad vězení? A proč bych měl žít ve vězení a být nevolníkem úřadu pokaždé dosazeného, sboru jedenácti? Či snad peněžitou pokutu a zůstat ve vazbě, až bych ji zaplatil? Ale to je pro mne totéž jako to, o čem jsem právě teď mluvil; vždyť nemám peněz, z kterých bych ji zaplatil. Nebo si mám navrhnout vyhnanství?“²⁴

Ve výše uvedeném citátu Sokrates přemýšlí nad tím, jaký trest by si sám zvolil místo trestu smrti, který mu navrhli žalobci. V tomto textu tak můžeme nalézt výčet některých sankcí využívaných již čtyři století před naším letopočtem. Jak je patrné, jednou z nich je i uvěznění, přičemž právě ve starověkém Řecku vznikaly jedny z prvních zařízení, které lze vnímat jako rané věznice.²⁵ Ty se označovaly názvem *phylake* nebo *desmoterion*. Ve stejném období můžeme i ve starověkém Římě nalézt zmínky o vězení pod názvy jako *carcer*, *robur* nebo

²⁴ PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata. Kritón*. 5. opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 66.

²⁵ Představu o nich si lze dokreslit například vyhledáním věznice ve webovém vyhledávací, kde byl údajně vězěn právě Sokrates, a která se do současnosti zachovala „*The Prison of Socrates*“.

lautumiae.²⁶ Za fyzický důkaz lze například považovat *Carcere Mamertino* neboli také *Tullianum*. Jedná se o věznici postavenou ve třetím století před našim letopočtem v Římě, která se dochovala dodnes. Další zmínky o často improvizovaných věznicích (k tomuto účelu sloužily například tehdejší sýpky či jiné budovy) však lze nalézt i v hlubší historii, a to například již v Asýrii (746–539 př. n. l.) či v období Střední říše ve starověkém Egyptě (2050–1786 př. n. l.).²⁷

Zmíněné „rané“ věznice ale nelze pojímat v současném smyslu slova.²⁸ Tedy jako zařízení, která by měla (mimo jiné) výchovně působit na pachatele trestné činnosti, a to prostřednictvím různých postupů. Pověštinou bylo účelem těchto věznic spíše zadržení dlužníků, výkon těžké práce či jejich dočasné střežení před samotným soudem, nebo do doby výkonu trestu smrti. Převážný postoj starověké společnosti k trestu odnětí svobody a jeho účelu je tak patrný například z myšlenky Ulpiána *Carcer enim ad continendos homines non ad puniendos haberi debet* [vzření je třeba mít na zadržení lidí, ne na potrestání].²⁹

V období 6.–13. století se postupně začínají objevovat tresty uvěznění na určité časové úseky, a to v rámci tzv. klášterních vězení určených převážně pro kriminální duchovní.³⁰ Ve dvanáctém století se již očekávalo, že biskupové budou mít vlastní diecézní věznice. Nicméně i v sekulárním světě se postupně začíná objevovat užití uvěznění jako trestu ze strany vladaře. Řada deliktů byla nicméně řešena spíše pokutami, což bylo pro stát lacinější řešení.³¹

Pro běžné pachatele však uvěznění do první poloviny 16. století představovalo spíše raritní záležitost, převážně jako důsledek zmírnění výkonu trestu smrti či jako alternativa k pokutě,

²⁶ KNÁPKOVÁ, D., TITLOVÁ, M. *Penologie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 12, a CADOUX, T. J. *The Roman Carcer and Its Adjuncts. Greece and Rome*. Cambridge University Press, 2008, roč. 55, č. 2, s. 202–221. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0017383508000533>

²⁷ EDWARD, M. P. *Prison Before the Prison: The Ancient and Medieval Worlds*. In: MORRIS, N., ROTHMAN, D. J. (eds.). *The Oxford History of the Prison*. Oxford: Oxford University Press, 1995, s. 5–21.

²⁸ V tomto bodě si je třeba uvědomit, že ve starověké historii se s trestem odnětí svobody tak, jak ho známe dnes, nesetkáváme, a to především z důvodu jeho nákladnosti (ale i účelu trestu). Zřízení věznic bylo velice finančně náročné i pro větší města, a to vzhledem k nákladům potřebným pro vězeňský personál, stravování vězňů atd. KNÁPKOVÁ, TITLOVÁ, 2016, op. cit., s. 11. Obdobně VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 221. I v současnosti je výkon trestu nákladný. Například podle bývalého nejvyššího státního zástupce JUDr. Pavla Zemana stojí stát jeden odsouzený denně přibližně 1 200 Kč. Viz VACULÍK, R. *Jeden vězeň stojí 1 200 Kč denně. Nejvyšší žalobce chce víc alternativních trestů*. *Novinky.cz* [online]. 2020 [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-jeden-vezen-stoji-1200-kc-denne-nejvyssi-zalobce-chce-vic-alternativnich-trestu-40313697>. K 11. 11. 2022 bylo v českých věznicích 17 621 odsouzených. Z těchto údajů tak zjišťujeme, že v daný den vyšlo vězňů uvedeného počtu osob (bez započítání vazby) přibližně na 21 145 200 Kč. Viz Měsíční statistické hlášení ke dni 11. 11. 2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2022 [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2022>

²⁹ EDWARD, 1995, op. cit., s. 21.

³⁰ V devátém století se už tato klášterní/církevní vězení považují za běžná. Lze to odůvodnit tím, že navzdory tomu, že v dané době, kdy trestní právo ve většině zemí mělo řadu trestů zahrnující často násilné fyzické tresty způsobující zranění nebo i smrt, bylo v církvi zakázáno dopouštět se takového „krveprolití“. Církev však mohla předat pachatele i sekulárním úřadům, které již tělesné či absolutní tresty mohly vykonat. Na druhou stranu, světské právo stále věznice užívalo spíše pro účely vazby. Viz JOHNSTON, N. *Evolving Function. Early Use of Imprisonment as Punishment*. *The Prison Journal*. 2009, roč. 89, č. 1, s. 14. DOI: <https://doi.org/10.1177/0032885508329761>. Lze dodat, že VÁLKOVÁ, KUČHTA, HULMÁKOVÁ a kol. 2019, op. cit., s. 221, uvádějí, že klášterních vězení se užívalo také pro privilegované vrstvy obyvatel.

³¹ JOHNSTON, 2009, op. cit., s. 11.

pokud byl pachatel v platební neschopnosti. Obdobně tak činila většina evropských zemí v dané době.³²

Obecně se uvěznění jako trest začíná rozšiřovat až ke konci 16.–17. století.³³ V tomto období se také začínají objevovat žaláře, tedy místa, kam jsou odsouzení posíláni k výkonu trestu, avšak převážně v těch geografických oblastech, kde nebylo možno jednoduše umístit pachatele na galeje,³⁴ či je transportovat do kolonií. Například první existenci vězení dočasného i doživotního v českých zemích dokládají Koldínova práva městská z roku 1579.³⁵ Stále však lze v daném období hlavní účel věznic vnímat jako místo pro zadržení osob.³⁶ V této souvislosti je možno uvést příklad z Francie, kde ještě okolo roku 1750 byla věznice převážně jen „zastávkou“ pro odsouzené či jako „testovací půda“ pro případnou nevinu, na jejich cestě ke skutečnému trestu, kterým byla smrt, zmrzačení, nucená práce na galejích nebo vyhnanství.³⁷

I přes výše uvedené lze zobecnit, že v 17. a v 18. století se trestní systém v Evropě postupně velmi změnil. Do té doby preferované tělesné tresty, tresty smrti, galeje, vyhnanství nebo deportace (transport), se pomalu upozaďují.³⁸ To částečně z důvodu humanizace trestního práva, ruku v ruce se zjištěním, že veřejné popravy nemají dostatečný účinek pro odstrašení osob před pácháním trestné činnosti.³⁹ V centru této transformace začalo být právě určení věznic jako hlavní instituce pro potírání kriminality.⁴⁰ Jako trest pro široké vrstvy obyvatel se vězení tedy nakonec začíná používat primárně až v 18. století.⁴¹ Avšak své největší slávy dosáhlo jako forma trestu přibližně v polovině 19. století,⁴² kde již začíná mít rysy, které

³² EDWARD, 1995, op. cit., s. 43–44.

³³ SPIERENBURG, P. *The Body and the State*. In: MORRIS, ROTHMAN, 1995, op. cit., s. 52.

³⁴ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 10. Převzatý odkaz na SPIERENBURG, 1995, op. cit., s. 67.

³⁵ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, 2012, op. cit., s. 249–255.

³⁶ Většinou nic neplatí absolutně, a i zde je třeba poznamenat, že již v roce 1555 vzniká v Anglii „nápravné zařízení“ v paláci Bridewell, o kterém je možno říci, že bylo asi prvním zařízením se zaměřením na nápravu nebo změnu zvyků osob. Což je v této době však výjimkou. JOHNSTON, H. *Prison histories, 1770s–1950s: Continuities and contradictions*. In: JEWKES, Y. CREWE, B., BENNETT, J. (eds.) *Handbook on Prisons*. 2. vyd. Abingdon: Routledge, 2016, s. 27–28. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315797779-3>

³⁷ O'BRIEN, P. *The Promise of Punishment: Prisons in Nineteenth-Century France*. Princeton University Press, 1982, s. 17. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400856282>

³⁸ V případě transportu, nebylo zmíněné upozaďování natolik významné jako u jiných druhů uvedených trestů. Například deportace do anglických kolonií spíše nabírala na popularitě s krátkou pauzou z důvodu Americké revoluce. Nakonec sice byla v polovině 19. století vězněním také upozaďována, některé státy ale uplatňovaly hojně deportaci i v druhé polovině 19. století či ve 20. století (například Francie). Srov. části k jednotlivým státům v publikaci ANDERSON, C. (eds.). *A Global History of Convicts and Penal Colonies*. Bloomsbury Academic, 2018, ePub. DOI: <https://doi.org/10.5040/9781350000704.ch-001> [V anglicky psaných textech je daný termín označován jako „*transportation*“, nicméně pro překlad do českého jazyka byl užít výraz deportace, který autorovi přišel výstižnější – pozn. aut.].

³⁹ Srov. DRÁPAL, JIŘIČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 10.

⁴⁰ SPIERENBURG, 1995, op. cit., s. 49.

⁴¹ DRÁPAL, JIŘIČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 10.

⁴² K výraznému posunu věznic (a to minimálně v evropském a americkém měřítku) na konci 18. a začátkem 19. století přispěl výzkum anglického reformátora Johna Howarda (1726–1790), publikovaný pod názvem *The State of the Prisons* (1777). V té Howard mimo jiné, poukazuje na nezdravé prostředí věznic, smíšenou vězeňskou populaci aj. JOHNSTON, 2016, op. cit., s. 29.

poznáme i v současnosti (např. stovky osob v komplexu, kde je činnost organizována podle časového rozvrhu, stejnokroj pro vězně, působení odborných pracovníků, separace obviněných od odsouzených, mužů od žen atd.)^{43, 44}

1.2 Vznik penologických systémů a podmíněné propuštění jako jeden z jejich prvků

Od doby, kdy se věznice stala ústředním bodem trestání, stala se také ohniskem reformního úsilí. Konec osmnáctého a následně pak období devatenáctého století by se dalo definovat parafrází otázky, kterou užila *Johnston* v jednom ze svých textů: *Pokud jsme se jednou rozhodli užívat vězení jako formu trestu, tak co budeme dělat s lidmi během toho času, po který jsou uvězněni?*⁴⁵ Právě v dané době se začala silně objevovat pokroková myšlenka, že kriminální povaha člověka může být změněna prostřednictvím specializovaného zacházení v průběhu výkonu trestu. Vznikají například novátorské přístupy, které cílí na omezení kriminálního chování důrazem na striktní dodržování kázně ve věznici, mlčení, odloučení či skrze práci. Jejich myšlenkou bylo, že komunikací si vězni mezi sebou předávali informace, podporovali se, a tudíž se také vzájemně kontaminovali (tzv. kriminální infekce) a lépe tak „odolávali“ pokusům o jejich nápravu.⁴⁶ To vedlo k vybudování penologických systémů, kvůli kterým se v devatenáctém století stávaly věznice totálními institucemi, jež dohlížely a kontrolovaly každý aspekt denního života odsouzených, což ostatně ve velkém měřítku přetrvává až dodnes.

Výše zmíněné systémy vězeňství (penologické systémy) měly zprvu kolébku ve Spojených státech.⁴⁷ Mezi ty nejnámější patřil filadelfský systém (zvaný také někdy jako pensylvánský) založený v roce 1790 a poprvé použitý ve Věznici *Walnut Street* ve Filadelfii.⁴⁸ Tento systém považoval samotu za nejvhodnější prostředek pro vzbuzení skutečného pokání. Vězni neměli dovolen jakýkoliv styk (ani písemný) s příbuznými a s vnějším světem vůbec. Ničím nerušené zpytování svědomí mělo vést k nápravě. Jediné, čím si mohl odsouzený krátit

⁴³ Výstižně rozdíl mezi věznicí, ale i vnímáním uvěznění jako formou trestu v 18. a v 19. století, popisuje O'Brien, a to v kontextu Francie. Zde uvádí, že osoba odsouzená pro stejnou věc v roce 1850, za kterou by jí v minulosti čekal trest na galejích, byla umístěna na konkrétní dobu do státní věznice, kde byl její život kompletně kontrolován. Šest dní v týdnu, dvanáct hodin denně pracovala. Vstávala, šla spát, jedla, myla se a vykonávala další tělesné potřeby v souladu s harmonogramem. Daná rutina měla za cíl vhodnou změnu jejího chování. Věznice přitom byly spíše protkány spoustou samostatných cel s vysoce organizovanými a kontrolovanými aktivitami denního režimu. Pro odsouzeného v roce 1750 však žádná taková regulace neplatila. Staré věznice byly povětšinou velké společné místnosti plné lidí různého věku, pohlaví, čekající na soud, či již odsouzení, a to pro různorodou trestnou činnost. Otřesné materiální podmínky, jejichž symbolem byla například otevřená toaleta uprostřed těchto společných místností, byly následně důvodem pro naprostou diskreditaci tohoto způsobu věznění. O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 17–18.

⁴⁴ JOHNSTON, 2016, op. cit., s. 25, či DRÁPAL, JIŘÍČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 10.

⁴⁵ JOHNSTON, 2016, op. cit., s. 24.

⁴⁶ MCGOWEN, R. The Well-Ordered Prison. In: MORRIS, ROTHMAN, 1995, op. cit., s. 99–100.

⁴⁷ Lze však připomenout výše uvedený Bridewell, mimo který vznikají následně v Holandsku (1595–7) zařízení pro žebráky, tuláky, zloděje (*tuchtbuis*), také pro zahalečky a prostitutky (*spinbuis*). Přitom tyto zařízení se snažily vychovávat chovance k práci tuhou kázní. Ty ostatně například Solnař vnímá jako kolébku trestu na svobodě v pravém slova smyslu. SOLNAŘ. V. *Trestní právo hmotné. Část obecná*. 1947, s. 134.

⁴⁸ Jednalo se o první státní vězení ve Spojených státech postavené pro daný účel. Viz JOHNSTON, 2009, op. cit., s. 18.

chvíli, byla práce na cele či čtení Bible. Tento systém však měl negativní vliv na psychiku odsouzených. Později byl proto „zmírněn“ a spíše se z naprosté izolace přebudoval na *the separate system*, ve kterém již byly povoleny například i návštěvy služebních funkcionářů či externích pracovníků, kupříkladu duchovních. Eliminace komunikace mezi vězni dopadala na různé aspekty vězeňského života. Například, pokud vězni vyšli z cely, museli mít na obličejích masky a byli označeni pouze číslem. Podle upravené verze daného systému byla například v roce 1842 vybudována známá anglická věznice Pentonville.⁴⁹

Obr. č. 1: Rytina znázorňující odsouzené v anglické věznici Pentonville, kde byl užíván filadelfský systém

CONVICTS EXERCISING AT PENTONVILLE PRISON.

Zdroj: MAYHEW, H., BINNY, J. *The Criminal Prisons of London and Scenes of Prison life*. Londýn, 1862.

V roce 1823 byl vytvořen nový systém zvaný auburnský⁵⁰ neboli také newyorský či „*the silent system*“ [systém mlčení]. Ten předepisoval skupinovou práci odsouzených přes den, a to v naprostém tichu, s jejich následnou izolací na noc. Jeho pravidla zakazovala jakékoli mluvení a dokonce i výměnu pohledů. Uvedené systémy existovaly současně vedle sebe

⁴⁹ McGOWEN, 1995, op. cit., s. 100–1002, a PANÍČEK, F. *Výkon trestu odňatia slobody v minulosti a dnes*. Bratislava: Obzor, 1970, s. 47–49.

⁵⁰ Obdobou tohoto systému v Evropě byl švýcarský systém genfský (1825). VÁLKOVÁ, KUČHTA, HULMÁKOVÁ a kol., 2019, op. cit., s. 225.

a silně mezi sebou soupeřily.⁵¹ Výraznou výhodou auburnského systému bylo, že umožňoval společnou práci odsouzených i vně věznic, na rozdíl od pensylvánského, ve kterém mohli odsouzení pracovat jen ve svých celách.⁵² Tyto systémy či jejich jednotlivé prvky byly přeneseny i do evropského kontextu,⁵³ přičemž v Evropě převážil auburnský systém.⁵⁴ Oba systémy však byly jako prostředek nápravy zločinců neúspěšné.⁵⁵ Jak píše Drápal, „[j]iž v roce 1867 se ve Spojených státech dochází k závěru, že ani jeden z těchto systémů nemá za primární cíl reformovat odsouzené vyjma vyžadování naprosté disciplíny...“⁵⁶

1.3 Anglický progresivní systém

V roce 1853 se však v Anglii vytvořil nový systém. Ten byl založený na několika fázích, kterými odsouzený procházel v průběhu výkonu trestu.⁵⁷ Je znám pod názvem anglický progresivní systém. Vznik tohoto systému lze vnímat jako vyústění neúspěchů výše zmíněných systémů a prvotní myšlenky o nápravu odsouzeného skrze jeho aktivní podíl na výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁸ Nadto se ozývaly hlasitější diskuse o problému recidivy, či také v Anglii o nutnosti věznit vysoký počet zločinců, jelikož deportace pachatelů do kolonií

⁵¹ Obecně z pohledu příznivců pensylvánského systému byl auburnský systém kompromisní řešení. Uváděli, že sice auburnský systém zakazoval pod tresty konverzaci, ale odsouzení byli spolu u jídla či při práci. Bylo tak nevyhnutelné, že dozorcí budou nuceni trestat neposlušné vězně, čímž se vytváří v takové věznici atmosféra krutosti a korupce. Příznivci auburnského systému zase uváděli, že je pensylvánský systém nepraktický v souvislosti s poskytováním stravy vězňům a práce v jednotlivých celách. Zdi věznic pensylvánského typu nebyly dost silné, aby zabránily konverzaci. Podle nich byla také úplná izolace nepřirozená a vězně doslova přiváděla k šílenství. Nejdůležitější argument však byl, že údržba auburnského typu věznice byla méně nákladná a práce vězňů ve společných dílnách přinášela vyšší výnosy. ROTHMAN, D. Perfecting the Prison: United States. In: MORRIS, ROTHMAN, 1995, op. cit., s. 116–119.

⁵² DRÁPAL, JIŘIČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 11.

⁵³ Například izolace byla nepřehlédnutelným znakem trestních systémů ve většině Evropy během devatenáctého století. Výrazně byl tento typ „ubytování“ užíván v Nizozemsku, oproti ostatním evropským zemím, kde se izolace uplatňovala pouze na malou část vězeňské populace. Koncept primární izolace přitom zůstal ve své podstatě v Nizozemsku nezměněn po celou první polovinu dvacátého století. SPIERENBURG, P. Four Centuries of Prison History. In: FINZSCH, N., JÜTTE, R. *Institutions of Confinement. Hospitals, Asylums, and Prisons in Western Europe and North America, 1500–1950*. Cambridge University Press, 1997, s. 30. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052535.003>

⁵⁴ DRÁPAL, JIŘIČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 11. Solnař uvádí, že v Evropě se spíše zprvu prosazoval systém Pensylvánský. Konkrétně uvádí Anglii, Německo, Belgie, kdy posléze převážil systém Auburnský. Srov. SOLNAŘ, 1947, op. cit., s. 136.

⁵⁵ WITMER, L. H. The Development of Parole in the United States. *Social Forces*. Oxford University Press, 1925, s. 318. DOI: <https://doi.org/10.2307/3004583>

⁵⁶ DRÁPAL, JIŘIČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 11.

⁵⁷ Z pojednání o penologických systémech v publikaci *Základy kriminologie a trestní politiky* lze usuzovat, že určitý progresivní prvek obsahoval již ženevský smíšený klasifikační systém (1833). VÁLKOVÁ, KUČHTA, HULMÁKOVÁ a kol., 2019, op. cit., s. 225.

⁵⁸ Tyto názory lze zaznamenat již na počátku 19. století, ale i dříve. Například vyjádření Dublinského arcibiskupa Whatelyho z roku 1832 „[p]řipadá mi naprosto rozumné, že ti, jejichž špatné chování nás nutí je poslat do nápravného ústavu, by neměli být znovu propuštěni do společnosti, dokud neprojeví nějaký náznak o změně charakteru. Místo toho, aby byli odsouzeni k odnětí svobody na určitou dobu, měli by být odsouzeni k získání určitého [zaměstnání/kvalifikace], dále takové částky finančních prostředků, která by byla dostačující k tomu, aby byli po jejich propuštění chráněni před tlakem okamžité nouze a během této doby zaměstnání by měli dosáhnout řádného a poslušného chování vynuceného pod případným trestem prodloužení jejich uvěznění.“ WITMER, 1925, op. cit., s. 319.

spěla ke konci.⁵⁹ Konkrétně hlavní anglická trestanecká kolonie ve Van Diemenově zemi (dnešní Tasmánie) definitivně v roce 1852 uzavřela své brány pro deportované odsouzené, což vyvolalo náhlý tlak na úřady, aby „ubytovaly“ vězně na anglické půdě. V reakci na tuto krizi přijal britský parlament v roce 1853 *Penal Servitude Act*, který upravoval používání *ticket-of-leave*⁶⁰ (v německé literatuře „der Urlaubsschein“⁶¹).

Daný systém byl založen na postupování skrze jednotlivé úrovně a převážně se o něj zasloužil *sir Joshua Jebb*, dlouholetý předseda Rady ředitelů věznic pro odsouzené v Anglii. První fáze progresivního systému⁶² se sestávala z několikaměsíčního pobytu (až 18 měsíců)⁶³ odsouzeného na samotce. V druhé fázi pak byl odsouzený převeden do věznice zajišťující náročné veřejné práce (muži se účastnili stavby opevnění, vlnolamů, práce v lomech atd., ženy pracovaly v prádelně, šily nebo pletly).⁶⁴ Poslední fáze pak umožňovala dřívější propuštění skrze určitý druh propustky označované jako *ticket-of-leave*.⁶⁵

Princip systému byl v tom, že uložené tresty byly převedeny na určitý počet známek či „bodů“⁶⁶ a odsouzenému se sdělilo, jaký počet bodů jej dělí od propuštění, přičemž body mu byly udělovány (dobré chování) či odečítány (vadné chování) za jeho jednání. Při výrazném porušení pravidel se užívalo bičování a zhoršení podmínek výkonu trestu např. přiložením řetězů. V případě dosažení určitého počtu bodů mohl být odsouzený propuštěn na *ticket-of-leave*. Takový propuštěný však mohl být opětovně dodán do výkonu trestu pro své špatné chování, které nemuselo být ani trestné, přitom výkon zbytku trestu mu byl uložen často za přísnějších podmínek.⁶⁷

⁵⁹ V padesátých letech devatenáctého století byla již anglická deportace osob na útlumu, jelikož kolonie v Novém Jižním Walesu (Austrálie) a Van Diemenově zemi (dnešní Tasmánie) odmítaly přijmout další trestance. Australští kolonisté začali protestovat proti tomu, aby anglická vláda využívala zemi jako „odkladště zločinců“. Byla vytvořena snaha o zmírnění kritiky vytvořením systému pečlivého výběru vězňů určených k převozu do Austrálie. Plán zahrnoval, aby vězni před transportem nejprve prošli obdobným výcvikem a disciplínou v nápravném zařízení v Anglii, a to po dobu 18 měsíců. Tento experiment však skončil neúspěchem, nicméně lze jej považovat za jeden ze začátků využívání vyškolených a zkušených osob k výběru vězňů. Ten přitom činili tři vězeňští komisaři a podle Morana již toto vytvářelo precedent, kterým se řídili američtí vězeňští reformátoři při vytváření tříčlenných parolových komisí. Transport odsouzených do Austrálie tak ustal v roce 1867 za přispění (mimo jiné) hrozby vzpoury kolonistů. JOHNSTON, 2016, op. cit., s. 25, také MORAN, 1945, op. cit., s. 79–80.

⁶⁰ DOHERTY, 2013, op. cit., s. 972.

⁶¹ HOLTZENDORFF, F. *Die Kürzungsfähigkeit der Freiheitsstrafen und die bedingte Freilassung der Sträflinge in ihrem Verhältnisse zum Strafmasse und zu den Strafzwecken*. Leipzig, 1861, s. 16.

⁶² Standardně se tento systém užíval pro delší tresty, které byly označovány jednotným názvem „*Penal Servitude*“.

⁶³ McNALLY, G. James P. Organ, the „Irish System“ and the Origins of Parole. *Irish Probation Journal*. 2019, roč. 16, s. 45. V jiných zdrojích však lze nalézt délku pouze 9 měsíců. VÁLKOVÁ, KUČHTA, HULMÁKOVÁ a kol., 2019, op. cit., s. 226.

⁶⁴ JOHNSTON, 2016, op. cit., s. 25–26.

⁶⁵ McGOWEN, 1995, op. cit., s. 101–103.

⁶⁶ Systém známkování vymyslel kapitán *Alexander Maconochie*, guvernér trestanecké kolonie ostrova Norfolk – o tom více dále v textu. Také je vhodné uvést, že v angličtině se užívá v tomto kontextu výraz „*Marks*“, proto nalezneme často v českých publikacích označení jako „systém známek“, nicméně významově je možná vhodnější označení bodový systém.

⁶⁷ McCONVILLE, S. The Victorian Prison: England, 1865–1965. In: MORRIS, ROTHMAN, 1995, op. cit., s. 136–138.

Každý podmíněně propuštěný v té době v Anglii měl mít v *ticket-of-leave* uvedeno, že v případě závadného chování může být toto anulováno. Dále také, že k tomu, aby byl *ticket-of-leave* zrušen, nebylo v žádném případě nutné, aby byl jeho držitel odsouzen za nějaký nový trestný čin. Postačilo, pokud propuštěný vedl zahálčivý nebo nevedl řádný život, neměl žádné viditelné prostředky k získání poctivého živobytí atd. A tudíž se mohlo předpokládat, že se znovu chystá k páčání trestné činnosti. V takovém případě měl být propuštěný okamžitě zadržen a znovu uvězněn podle původního rozsudku.⁶⁸

Progresivní systém tedy nově nenahlížel na odsouzeného jako na nějaký pasivní objekt snahy o reformování jeho chování, ale již jej více vnímal jako subjekt, který může sám ovlivnit délku svého uvěznění tím, že se podvolí vězeňskému režimu, který jej měl napravit. Reguloval však také narůstající počet odsouzených ve věznicích a vysokou poptávku po pracovní síle. Od poloviny 19. století tak mohl být v Anglii odsouzený propuštěn dříve, než mu uplynula standardní doba trestu,⁶⁹ přičemž povinná časová složka, kterou musel vykonat, se různila. Například po roce 1857 v této souvislosti existovala pohyblivá škála přibližně od jedné šestiny pro nejkratší trest až po jednu třetinu v případech odsouzených, kteří si odpykávali trest odnětí svobody na patnáct let a více.⁷⁰

Podle *Morana* britská veřejnost takový postup zpočátku akceptovala, jelikož vězeň měl podstupovat ve věznicí nápravné programy a pouze vybraní vězni, kteří předložili jednoznačný důkaz, že tato výchova na ně pozitivně působila, byli podmíněně propuštěni.⁷¹ Podmíněně propuštění tak nemělo být ani v rozporu s blahem společnosti. To se však systému nedařilo a spíše paušálně propouštěl odsouzené, kteří vyloženě nezavdali silný důvod pro jejich ponechání ve věznicí. Za což tento systém čelil silné kritice.⁷²

Ze zprávy, kterou vypracovali čtyři soudci, kteří navštívili věznicí *West Riding* ve Wakefieldu, vyplývalo, že udělení *ticket-of-leave* skutečně závisí na denních záznamech o chování odsouzeného. Soudci však uvedli, že z jejich šetření není zřejmé, zda záznamy o chování odsouzeného či samotná práce, mají vůbec vliv na stanovení doby pro podmíněně propuštění. Také poznamenali, že nezjistili, že by bylo podmíněně propuštění jedince obecně odloženo na dobu delší, než je nejbližší termín, kdy bylo možné odsouzeného propustit. Vznесли

⁶⁸ MORAN, 1945, op. cit., s. 82.

⁶⁹ Zde lze zmínit poznámku Holtzendorffa, který uvádí, že určité kořeny podmíněného propuštění můžeme nalézt i v německém trestním soudnictví. Zejména v 18. století, bylo v některých částech Německa zvykem promíjet zločincům trest za podmínky dobrého chování, a to do případné recidivy. Tehdejší trestní věda však pravděpodobně neodhalila potenciál tohoto institutu, k němuž možná přistupovala příliš teoreticky, nebo se jednalo o institut příliš pochybný vzhledem ke svrchovanému právu panovníka na milost. Podmíněně propuštění formou milosti tak v Německu postupně vymizelo, nebo zůstalo omezeno pouze na jednotlivé vzácné případy. Nový impuls pak přišel až z Anglie, kde podmíněně propuštění seřálo v dějinách trestního práva důležitou roli. Viz velice zajímavá publikace HOLTZENDORFF, 1861, op. cit., s. 11–12.

⁷⁰ McCONVILLE, 1995, op. cit., s. 137.

⁷¹ Podle *Morana* se již na základě zkušenosti z australských kolonií vědělo (kde se *ticket-of-leave* také uplatňoval, viz druhá kapitola článku), že podmíněně propuštění vězně bez dalšího dohledu je vážnou chybou. Veřejnost se však domnívala, že stát plánuje vymáhat dodržování podmínek uložených podmíněně propuštěným. Později se však ukázalo, že žádné takové tendence nebyly a ve skutečnosti se o osud propuštěných nezajímá. MORAN, 1945, op. cit., s. 82–83.

⁷² Viz MORAN, 1945, op. cit., s. 83–86.

kritiku, že takový nástroj ztrácí původní účel, když se z naděje na propuštění stává jistota v případě, že se odsouzený „pouze“ zdrží hrubého porušení vězeňských pravidel. Poukazují také na skutečnost, že tyto denní záznamy píší dozorcí, kteří ze strachu z odsouzených nebo v důsledku úplatků, mohou zprávy upravit. To podle nich zdůvodňuje velmi dobré hodnocení většiny odsouzených. Nefunkčnost systému také dokazovalo to, že se po jeho zavedení rapidně zvýšila kriminalita, což bylo dáváno za vinu právě nedostatečnému dohledu podmíněně propuštěných vězňů (např. absence předávání informací mezi orgány, kdo byl vlastně propuštěn; propuštění schválně ničili *ticket-of-leave* pro horší identifikaci atd.). Proto byl následně systém upraven zejména v části vynucování podmínek podmíněně propuštěných na svobodě. I to však nezabránilo další kritice.⁷³ O efektivitě podmíněného propuštění se tak veřejně diskutovalo.⁷⁴ O tom svědčí i skutečnost, že se na toto téma vytvořila dokonce v roce 1863 divadelní hra s názvem *The-Ticket-of-Leave Man*.

Jednalo se tak o první penologický systém, který využíval koncept podmíněného propuštění a který Anglie oficiálně legislativně zakotvila jako první na světě v roce 1853. Lze ve zkratce ještě dodat, že před tímto rokem se podmíněně propuštění skrze *ticket-of-leave* užívalo pouze u odsouzených deportovaných do Austrálie (viz druhá kapitola článku), nicméně ve výše uvedeném roce byl tento institut rozšířen i na odsouzené nacházející se na celém anglickém území a vtělen do nového penologického systému.⁷⁵ Avšak v důsledku nefunkčnosti systému (převážně povrchní způsob hodnocení odsouzeného a téměř absence dohledu po propuštění) a silné veřejné kritice, bylo anglickou královskou komisí navrženo přejít na systém uplatňovaný v Irsku, známý také jako irský systém (někdy také jako „*the Intermediate system*“), který slavil i úspěchy na mezinárodním poli. Anglický systém tak v tomto důsledku přejal některé z postupů z irského systému právě například v oblasti dohledu nad podmíněně propuštěnými.⁷⁶

1.4 Irský systém

Irský systém, který se vyvíjel paralelně s anglickým progresivním systémem, s ním také soupeřil. Byl vytvořen v roce 1854, a to v rámci přijetí zákona *The Convict Prisons (Ireland) Act*. Ten uděloval ředitelům věznic rozsáhlé pravomoce, přičemž předsedou Rady ředitelů věznic pro odsouzené v Irsku byl jmenován *sir Walter Crofton*.⁷⁷ Systém byl rozdělen na čtyři základní fáze. V první fázi výkonu trestu byli odsouzení drženi v rámci izolace na 9 měsíců (tedy oproti anglickému systému zkrátit tento pobyt na polovinu). Z toho 4 měsíce dostával odsouzený omezenou stravu a první tři měsíce mu nebyla přidělena žádná zajímavá práce. Samota a nuda tak měly zajistit, aby se odsouzený zamyslel nad svými činy a plány do budoucna. To bylo podpořeno světským i náboženským vedením. Pokud po danou dobu

⁷³ MORAN, 1945, op. cit., s. 82–83.

⁷⁴ Systému *ticket-of-leave* se v 50. a počátkem 60. let 19. století stal také terčem kritiky, a to v rámci propukající „*garrotting panic*“, kdy noviny obviňovaly propuštěné osoby z kriminality a útoků v Anglii a Walesu. Veřejné mínění se tak stále více domnívalo, že vězně je třeba zlomit tvrdým režimem. McNALLY, 2019, op. cit.

⁷⁵ AMERICAN ASSOCIATION FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE. The Conditional Liberation of Prisoners. *Science*. 1887, roč. 9, č. 210, s. 125. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.ns-9.210.125>

⁷⁶ MORAN, 1945, op. cit., s. 87.

⁷⁷ McNALLY, 2019, op. cit., s. 45.

odsouzený plnil bezvadně své povinnosti, mohl postoupit do další fáze dokonce i dříve. Odsouzený se tak měl naučit, že systém je v jeho prospěch, a pokud bude ve věznici spolupracovat, může si i zkrátit uložený trest.⁷⁸

Očekávalo se, že po zlepšení stravy a absenci zajímavé činnosti bude mít odsouzený chuť do práce. V druhé fázi proto byl odsouzený přemístěn do některé z přidružených věznic, kde se zajišťovala práce. Za tu přitom dostával mzdu. Její výše záležela na třídě, ve které se odsouzený nacházel. O finance však mohl odsouzený i přijít, a to pokud se dopustil nějakého závadového jednání – pokus o útěk, násilné jednání atd. V případě, že odsouzený byl propuštěn standardně, finance mu byly vyplaceny ihned při propuštění, pokud však byl propuštěn podmíněně, mzda se mu vyplácela ve splátkách během prvních tří měsíců, či podle uvážení ředitele.⁷⁹

V druhé fázi se uplatňoval také systém klasifikace na základě známek/bodů získaných za dobré chování a úspěchy ve vzdělání a práci. Díky tomu si mohl odsouzený uvědomit, jak v systému postupuje měsíc po měsíci. Tato fáze byla údajně přísnější než v anglickém systému. Odsouzení museli tvrdě pracovat, aby dosáhli dostatečného počtu bodů a postoupili přes řadu nutných klasifikací. V rámci irského systému byl zvýšený důraz na vzdělávání odsouzených, jelikož nevzdělanost byla podle *Croftona* jednou z hlavních příčin kriminality v Irsku. Odsouzený přitom mohl za měsíc získat maximálně devět známek – tři za kázeň; tři za snahu o zdokonalení se; tři za pracovitost. Druhá fáze obsahovala čtyři stupně, přitom odsouzený byl zprvu zařazen do třetí třídy a postupně se skrze vyšší počet známek⁸⁰ dostával do třídy první.⁸¹ Z první třídy se poté ještě mohl posunout do tzv. „*advanced class*“ nebo také někdy označované jako „*exemplary class*“, kde byl zaměstnán na speciální práce a držel dál od ostatních odsouzených.⁸² Odsouzení se mohli proti odebrání známky odvolat, přitom nosili na pažích „odznaky chování“, které ukazovaly, kolik známek získali a kolik jich ještě musí získat, než postoupí do další třídy. Úrovní třídy, ve které se odsouzení nacházeli, odpovídala také barva ústavního oděvu, který nosili.⁸³

⁷⁸ HINDE, E. S. R. Sir Walter Crofton and the Reform of the Irish convict system, 1854-61—I. *Irish Jurist*. 1977, roč. 12, č. 2, s. 140–141.

⁷⁹ HOLTZENDORFF, F. *The Irish Convict System: More Especially Intermediate Prisons*. Dublin, 1860, s. 82–83. Zde lze uvést, že například v Anglii byla polovina financí odsouzeného zaslána přímo na poštu v místě jeho budoucího bydliště. Druhá polovina se pak zaslala nejdříve po třech měsících na vyzádání s doloženým potvrzením o dobrém chování od příslušných úřadů, duchovního nebo zaměstnavatele (HOLTZENDORFF, 1861, op. cit., s. 47). Jagemann k tomu pak v souvislosti s německou praxí uvádí, že propuštěným mohly být finance vypláceny také postupně či dokonce mohly být předány osobě, která se o odsouzeného stará (JAGEMANN, E., HOLTZENDORFF, F. *Handbuch des Gefängniswesens. Zweiter Band*. Hamburg: Verlag von J. F. Richter, 1888, s. 122, pozn. 25).

⁸⁰ Pro postup ze třetí třídy do druhé musel odsouzený získat 18 známek (nejméně tedy 2 měsíce). Pro další postup do první třídy záleželo, jak rychle dokázal získat 54 známek (nejméně tedy 6 měsíců). Pro přechod z první do pokročilé třídy bylo nutno získat 108 známek (nejméně 12 měsíců). HOLTZENDORFF, 1860, op. cit., s. 141.

⁸¹ Systém známek byl souběžně doplňován o informace z knihy se záznamy o vadném chování odsouzeného a knihy popisující obecnou charakteristiku odsouzeného a informace o jeho trestné činnosti a odsouzených. *Ibid.*, s. 79–80.

⁸² *Ibid.*, s. 141, a MORAN, 1945, op. cit., s. 90–91.

⁸³ DOHERTY, 2013, op. cit., s. 972.

Pokud vězeň prošel uvedenými úrovněmi a setrval určitou dobu v pokročilé třídě, mohl být přerazen do tzv. „*intermediate prison*“ (třetí fáze), která jej měla připravit na propuštění či případné podmíněné propuštění,⁸⁴ přičemž zde již byl větší důraz na individuální práci s odsouzenými. Tato část irského systému se však vyvinula až v roce 1856.⁸⁵ V této třetí fázi odsouzení již nepodléhali systému známek, ale byli rozděleni do malých skupinek s minimálním dohledem a očekávalo se, že budou spolupracovat na jejich vlastní změně. Odsouzení dále absolvovali další školení a testování jejich připravenosti včetně pochůzek bez dozoru, např. za účelem zakoupení nástrojů nebo doručení zpráv. Bylo jim umožněno volně nakládat s částí jejich financí.⁸⁶ Tyto vězňovny se vyznačovaly snahou o co nejnornálnější podmínky bez uplatnění většího omezení, než bylo nutné pro udržení pořádku. Odsouzení, kteří se osvědčili v této fázi a kteří nebyli v uplynulých několika měsících kázeňsky trestáni, mohli být podmíněně propuštěni (čtvrtá fáze).

Podmíněné propuštění v rámci *ticket-of-leave* se mělo udělovat pouze těm vězňům, kteří podali viditelné důkazy o dosažených úspěších v nápravě a změně postojů, přitom byly stanoveny praktičtější podmínky, které měl propuštěný⁸⁷ na svobodě dodržovat a skrze které bylo možno na něj dohlížet. Například držitel *ticket-of-leave* si tento musel uschovat a předložit jej na výzvu; odsouzený se nesměl stýkat s notoricky známými špatnými osobami. Nesměl žít zahálčivý život bez prostředků z poctivé obživy. Pokud byl odsouzen za trestný čin, musel si zbytek trestu vykonat. O nástupu odsouzeného do zaměstnání se podávala informace řediteli vězňovny. Přičemž hlavní informační toky o odsouzeném byly mezi věznicí, zaměstnavatelem, policií. Každý propuštěný se musel standardně měsíčně hlásit na policejní stanici v místě svého bydliště. Propuštěný nesměl změnit místo pobytu, aniž by tuto změnu oznámil tam, kam se chěl přemístit. Jakékoliv takové porušení mohlo způsobit domněnku, že osoba žije zahálčivý a nevede řádný život a mohlo jí být podmíněné propuštění odvoláno. Přitom propuštěným žijícím v Dublinu zajišťoval *Inspector of Released Prisoners* povinně práci a každé dva týdny navštěvoval jejich obydlí a ověřoval jejich zaměstnání.⁸⁸

Klíčové rozdíly mezi anglickým a irským systémem byly podle *Morana* převážně v tom, že v Irsku byl zaveden mezistupeň přípravy (*intermediate prison*) odsouzených na propuštění, intenzivnější dohled po podmíněném propuštění a také cíleném zaměstnání, které mělo odsouzeného lépe připravit na reálný pracovní trh.⁸⁹ *Holtzendorff* uvádí, že oproti irskému systému v Anglii získal podmíněné propuštění každý, kdo prošel druhou fází daného systému

⁸⁴ HOLTZENDORFF, 1860, op. cit., s. 85–86.

⁸⁵ Před tímto rokem nebylo vydávání *ticket-of-leave* v Irsku povoleno, což změnila až právní úprava z roku 1856. Lze v tomto ohledu uvést, že *sir Joshua Jebb* ve „svém“ anglickém progresivním systému předběhl irský systém ohledně inkorporace podmíněného propuštění jako součást složky jednoho z uvedených penologických systémů.

⁸⁶ HOLTZENDORFF, 1860, op. cit., s. 107–108.

⁸⁷ Jen pro zajímavost lze uvést, že údajně bylo v Irsku od roku 1856 do roku 1860 podmíněně propuštěno 1250 odsouzených a pouze 77 byl *ticket-of-leave* zrušen, také 828 odsouzených bylo propuštěno standardně po výkonu celého trestu a pouze u 20 bylo zaznamenáno, že se vrátili zpět do výkonu trestu. MORAN, 1945, op. cit., s. 53.

⁸⁸ MORAN, 1945, op. cit., s. 87–89, HOLTZENDORFF, 1860, op. cit., s. 141. Jedním z takových inspektorů byl i James P. Organ – více o jeho práci In: McNALLY, 2019, op. cit.

⁸⁹ MORAN, 1945, op. cit., s. 45.

a měl dobré chování.⁹⁰ Významným rozdílem byla také skutečnost, že v Irsku se nezastíralo, že je osoba podmíněně propuštěna a toto bylo i veřejně deklarováno. V Anglii naopak tento přístup odmítali jako vytváření občanů druhé kategorie (takové vnímání odsouzených se údajně v rámci irského systému ale nepotvrdilo). Jak v Anglii, tak i v Irsku, se po roce 1864 zřídily organizace dotované vládou, které zaměstnávaly osoby, a jež se plně věnovaly dohledu nad propuštěnými vězni, a napomáhaly jim se znovu začleněním do společnosti, přičemž již v té době se jako nejkritičtější období podmíněně propuštěného vnímal první měsíc po výstupu z věznice. Z pramenů se také zdá, že irský systém byl úspěšnější než ryzí systém anglický, přičemž se prvotně o plném přijetí irského systému uvažovalo i ve Spojených státech, což se pak nakonec neuskutečnilo a vytvořil se systém Elmira.⁹¹

1.5 Systém Elmira

Vývoj anglické a irské verze progresivního systému se tedy odrazil i ve Spojených státech, které se potýkaly s neúspěchem auburnského a filadelfského systému. Postupně se tak zde formoval systém nový.⁹² Ten využíval kombinaci prvků z vícera systémů, převážně však z výše uvedených systémů progresivních, a vykrytalizoval v nově vybudovaném nápravném zařízení zprvu převážně pro mladé prvopachatele (mezi 16–30 lety) s názvem „*Elmira Reformatory*“ (1876). Od toho se pak odvodil název nového systému jako „*Elmira System*“, také někdy označovaného jako „*Reformatory System*“. Jeho originalita spočívala především v *indeterminate sentence* [neurčitém odsouzení].⁹³ Tedy, na rozdíl od kontinentální Evropy, „finální“ délka trestu odnětí svobody nebyla stanovena ihned v rozsudku, ale později v kooperaci s parolovou radou či dalšími orgány participujícími na výkonu trestu.⁹⁴ Nikdo si však nemohl odpykat delší trest než maximální trest stanovený v trestním zákoně.⁹⁵

⁹⁰ HOLTZENDORFF, 1860, op. cit., s. 136.

⁹¹ MORAN, 1945, op. cit., s. 90–91.

⁹² Zde lze poukázat na rozrůstání jednotlivých koncepcí podmíněného propuštění v rámci různých penologických systémů na americký kontinent. V roce 1866 Gaylor B. Hubbell, ředitel Věznice Sing Sing, navštívil Irsko, aby prozkoumal fungování irského systému a následně jej doporučil implementovat v New Yorku, což nakonec vyústilo v plán revize newyorského vězeňského systému. Enoch Cobb Wines a Theodore Dwight jako členové výkonné rady *New York Prison Association* navštívili řadu věznic v různých státech a závěry z tohoto získané zaznamenali do zprávy v roce 1867, která se stala následně legislativním podkladem s názvem „*Prisons and Reformatories of the United States and Canada*“. V rámci dané snahy o reformu bylo v roce 1868 doporučeno zřízení nové věznice, ve které by se tento irský systém odzkoušel, přičemž pro její zřízení bylo v roce 1870 zvoleno místo ve městě Elmira. Současně ve zprávě vyzvali zákonodárce, aby přijal reformativní tresty a opustil praxi trestů na určitý čas. LINDSEY, 1925, op. cit., s. 15–17. DOHERTY, 2013, op. cit., s. 976.

⁹³ V českém právním prostředí se daný termín historicky překládal jako „neurčité odsouzení“ (Solnař) či také jako „nevymezený rozsudek“ (Kallab). V německém jazyce pak tomuto odpovídalo „*unbestimmte Verurteilung*“. Srov. MIRIČKA A. Solnař, Neurčité odsouzení. *Právník*. 1926, s. 18–24, anebo SOLNAŘ, V. *Neurčité odsouzení*. Praha, 1925, s. 227–229.

⁹⁴ Jelikož ona parolová rada se mohla napříč jednotlivými státy různit, lze tu alespoň poukázat na jednotnou úpravu parolových rad pro odsouzené ve federálních věznicích. Ta se skládala ze tří členů – ředitel věznice, lékař věznice a vězeňský komisař z ministerstva spravedlnosti. DOHERTY, 2013, op. cit., s. 986.

⁹⁵ WITMER, 1925, op. cit., s. 321. LINDSEY, 1925, op. cit., s. 9. Pro dobové ústavněprávní námitky vůči neurčitému odsouzení viz LINDSEY, 1925, op. cit., s. 40 a násl.

Za určitou „hnací sílu“ této reformy, která stála i za zřízením *Elmira Reformatory*, lze přitom označit *New York Prison Association*. Hnutí, které se v 60. a 70. letech 19. století prosadilo jak na tamní národní, tak i mezinárodní úrovni. Z iniciace tohoto hnutí pak byl v roce 1870 zorganizován *Congress of the National Prison Association* v Cincinnati, který přijal *Declaration of Principles*, která se stala významným dokumentem pro formování neurčitěho odsouzení ve Spojených státech. Kongres také dospěl k závěru, že irský systém, resp. jeho nejcennější částí, vyjma *ticket-of-leave*⁹⁶, je možno ve Spojených státech aplikovat stejně snadno jako v Irsku.⁹⁷

Navzdory znepokojení vyjádřených na kongresu v roce 1870 k *ticket-of-leave*, stanovil předpis upravující výkon trestu v *Elmira Reformatory* možnost propuštění skrze institut parole,⁹⁸ což ve své podstatě byla úprava *ticket-of-leave*. Systém Elmira tak byl nakonec vybudován zejména na dvou hlavních bodech, neurčitěho odsouzení s možností parole a využívání známek/bodů.⁹⁹

Zde tak lze spatřovat oficiální počátky americké parole,¹⁰⁰ postavené převážně na anglickém a irském progresivním systému, a která tedy byla jednou ze složek konceptu neurčitěho odsouzení¹⁰¹ v systému Elmira.¹⁰²

S určitým zkrácením trestu se však lze ve Spojených státech setkat ještě před tímto rokem, jak naznačuje Solnař ve své publikaci *Neurčité odsouzení*.¹⁰³ Nelze jej však považovat za institut podmíněného propuštění či parole jako takové, ale jako zmírnění trestu ve formě jeho

⁹⁶ *Ticket-of-leave* byl na kongresu vystaven kritice a vyvolal nesčetné námitky. Například se měla veřejnost „otřást“ představou, že by odsouzený byl propuštěn na svobodu dříve, než mu plně vyprší původní trest. Někteří údajně namítali, že daný „mezikrok“, ani vězení, ani svoboda, je v rozporu s „americkými představami“. Další se zase obávali, že kontrola držitelů *ticket-of-leave* by byla neproveditelná vzhledem k možnosti útěku přes hranice státu. DOHERTY, 2013, op. cit., s. 976.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Proč došlo k takovému kopernikovskému obratu, se autorovi však nepodařilo dohledat.

⁹⁹ Bohužel od systému známek se po roce 1900 v rámci Elmírského systému upouštělo, údajně proto, že byl příliš obtížný pro běžné vězeňské úředníky. Došlo tak k určité degradaci v tendenci zařadit každého, kdo se choval slušně, do první třídy, přičemž ve druhé třídě zůstalo jen několik málo osob a ti, kteří byli skutečně trestáni, byli zařazeni do třídy třetí. Začala tak převládat „stará“ vězeňská disciplína, která kladla důraz na to, aby byl odsouzený „dobrým/poslušným vězněm“, bez ohledu na cokoliv zásadnějšího. DOHERTY, 2013, op. cit., s. 976.

¹⁰⁰ První užití slova „*parole*“ je přitom připisováno Dr. S. G. Howeovi z Bostonu, který 21. 12. 1846 napsal výkonnému výboru *New York Prison Association* „I believe that there are many who might be so trained as to be left upon their PAROLE during the last period of their imprisonment with safety and with great advantage to themselves.“ Viz WITMER, 1925, op. cit., s. 321–322.

¹⁰¹ Edward Lindsey toto spojení dokonce popsals jako neoddelitelné, tedy v rámci uvažování o institutu parole je třeba vnímat i institut neurčitěho odsouzení, a to proto, že jsou teoreticky spojeny jako součást jednoho penologického systému a také tak byly praxi aplikovány. LINDSEY, 1925, op. cit., s. 9.

¹⁰² Nicméně i toto neurčité odsouzení mělo své odpůrce, a to zejména od soudců, kteří nebyli ochotni vzdát se svého tradičního privilegia určovat dobu, kterou si vězni za trestný čin musí odpykat. I přes tento odpor však byla úprava přijata a následně se neurčité odsouzení na počátku dvacátého století rozšířilo do dvaceti šesti amerických států. MORAN, 1945, op. cit., s. 95.

¹⁰³ Solnař uvádí, že podmíněné propuštění se užívalo ve Spojených státech již v roce 1817. Viz SOLNAŘ, 1925, op. cit., s. 244.

změny prostřednictvím *commutation laws*,¹⁰⁴ známých také jako *good-time laws*.¹⁰⁵ Na jejich základě se odsouzenému zkracoval určitý počet dnů z uloženého trestu za dobré chování po určitou dobu. Stačilo tak být „poslušným odsouzeným“. Oproti podmíněnému propuštění či institutu parole zde absentoval požadavek nápravy. První *good-time law* zavedla newyorská právní úprava již v roce 1817. Ta umožňovala ředitelům věznic propustit osobu po odpykání 3/4 trestu, která byla odsouzena nejméně na dobu pěti let, a která předložila potvrzení od příslušného pracovníka věznice, že se chovala řádně a disponovala určitou částkou finančních prostředků pro osobní potřebu. Daná úprava se však údajně neaplikovala. V roce 1836 byl přijat ve státě Tennessee zákon, který umožňoval zmírnit odsouzenému trest nejvýše o dva dny za každý měsíc, který se choval bezúhonně. V obdobných úpravách pak pokračovaly i další státy.¹⁰⁶

Oproti výše uvedenému byla parole v systému Elmira považována za určitý druh „promoce“, závěšení vzdělávacího procesu, na který se Elmírský systém zaměřoval. Propuštění bylo uděleno skrze parolovou radu složenou převážně z úředníků zařízení¹⁰⁷ poté, co odsouzený získal určitý počet známek na základě chování, postupu ve výchově a v práci. *Zebulon Brockway*, správce *Elmira Reformatory* (v období 1876–1900), někdy označován také jako otec parole ve Spojených státech, uvedl k systému následující. Bylo stanoveno, že minimální doba, kterou musel odsouzený ve věznici strávit, aby na něj měl účinek její nápravný vliv, bylo 12 měsíců, přičemž zkušební doba v rámci podmíněného propuštění byla stanovena na 6 měsíců s tím, že kratší doba by byla nedostatečná a delší doba by průměrného propuštěného mohla odrazovat.¹⁰⁸

Preferovaným místem, kam se měl odsouzený navrátit, bylo to, kde byl odsouzen, či jeho obvyklé bydliště.¹⁰⁹ *Brockway* byl toho názoru, že zotavení se z pošramocené reputace a obnovení důvěry společnosti je nejvhodnější v komunitě, kde k pochybení došlo. Propuštění by totiž neměli popírat ani podvodně skrývat svou historii. Téměř bez výjimky bylo propuštěným

¹⁰⁴ Komutace trestu se již běžně užívala dříve např. v 15. století v Portugalsku či v počátcích 17. století ve Švédsku. Viz HEINSEN, J. *The Scandinavian Empires in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, a COATES, T. J. *The Portuguese Empire, 1100–1932*. In: ANDERSON, C. (eds.). *A Global History of Convicts and Penal Colonies*. Bloomsbury Academic, 2018, ePUB.

¹⁰⁵ Vedle *commutation laws* se ve Spojených státech užívala ke zkrácení trestu také milost. Ta často sloužila jako pojistný ventil proti vzpourám v přeplněných amerických věznicích. Například v letech 1791–1809 byly tři čtvrtiny vězňů ve Věznici *Walnut Street* propuštěny na základě milosti. To mělo za následek zakořenění domněnky v odsouzených, že po polovině odpykání trestu mají právo na milost. Udělování milostí se však na začátku devatenáctého století značně snížilo, což se odsouzeným kompenzovalo skrze jiná opatření (např. přiděly tabáku navíc atd.), tak aby se zajistilo dodržování pravidel a příkazů vězni. Viz STRANGE, 2016, op. cit.

¹⁰⁶ LINDSEY, 1925, op. cit., s. 10, také LARKIN, J. P. *Clemency, Parole, Good-Time Credits, and Crowded Prisons: Reconsidering Early Release*. *Georgetown Journal of Law & Public Policy*. 2013, roč. 11, č. 1, s. 11.

¹⁰⁷ Moran uvádí, že již v roce 1839 navštívil Ameriku skotský filozof George Combe, který navrhoval myšlenku trestní komise, která by v pravidelných intervalech posuzovala, zda již je odsouzený připraven na propuštění, z čehož se vyvinul systém parolových rad. MORAN, 1945, op. cit., s. 94.

¹⁰⁸ MORAN, 1945, op. cit., s. 96.

¹⁰⁹ Při propuštění v rámci parole dostala osoba nový oděv a dostatek finančních prostředků na cestu do místa určení a na úhradu okamžitých výdajů. Po příjezdu se měl hlásit propuštěný u dohledového pracovníka a napsat přímo speciálnímu pracovníkovi do věznice oznámení, že tak učinil. Do věznice se také zasílaly zprávy dohledového pracovníka a potvrzení zaměstnavatele o mzdě podmíněného propuštěného. Tyto zprávy měly údajně původ v zasílání informací propuštěných vězňů *Prisoners Aid Societies*, které jim pomáhaly se znova začleněním do společnosti. Každý propuštěný, který využíval benefitů této organizace, ji musel zasílat zprávy o svých pokrocích, chování, výdělcích a úsporách. MORAN, 1945, op. cit., s. 95–97.

poskytnuto předem domluvené zaměstnání, do kterého měli neprodleně nastoupit. Jednalo se přitom o takovou práci, pro kterou byli během věznění školeni. Zaměstnavatel a parolový pracovník, který na propuštěného dohlížel, byli vždy seznámeni s fakty týkající se propuštěného, a to pro podporu vzájemného důvěrného vztahu. Vyžadovaly se měsíční zprávy ověřené zaměstnavatelem a parolovým pracovníkem.¹¹⁰

Elmirský systém se následně stal vzorem pro podobné instituce ve většině amerických států¹¹¹ koncem devatenáctého a počátkem dvacátého století.¹¹² Neurčité odsouzení a s ním spojená parole se tak rychle staly dominantní strukturou trestání ve Spojených státech.¹¹³ V Evropě si však v dané době většího významu nenašly.¹¹⁴ Lze však přiznat, že se o institutu neurčitého odsouzení uvažovalo i v raném Československu. Danou úpravu je možné najít v přípravných osnovách trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového z roku 1926.¹¹⁵ Ten měl přitom fungovat vedle klasického podmíněného propuštění, který daný trestní zákon také upravoval.¹¹⁶

1.6 Rozšíření myšlenky podmíněného propuštění

Od konce osmnáctého století a v průběhu století devatenáctého se objevují různé vězeňské reformní proudy, čerpající inspiraci z pokroků v rozličných oblastech vědění, včetně změny v přesvědčení o příčinách a „správné léčbě deviací“ či posunů ve společenských postojích ke zločinu a zločincům. Vězeňské prostředí se tak stávalo „laboratoř“ pro testování nových přístupů k výkonu trestu odnětí svobody a k nápravě odsouzeného.¹¹⁷ Předávání jednotlivých pokrokových myšlenek v mezinárodní penologické komunitě umožňovaly

¹¹⁰ WITMER, 1925, op. cit., s. 321–324.

¹¹¹ Viz STRANGE, 2016, op. cit. Například v roce 1922 byl Elmirský systém uplatňován v určitém rozsahu již ve čtyřiceti čtyřech státech. LINDSEY, 1925, op. cit., s. 52, srov. pozn. č. 102.

¹¹² V tomto kontextu lze pouze krátce poznamenat, že ve Spojených státech ke konci dvacátého století začal na druhou stranu útlum v nadšení z parole pro kritiku její neúčinnosti. Po roce 1987 byla například parole zakázána pro odsouzené za federální zločiny. Minimálně 16 států zrušilo institut parole zcela a další část ji vyloučila pro určité trestné činy. GANN, S. M., PALMER, J. W. *Constitutional rights of prisoners*. 10. vyd. New York: Routledge, 2022, s. 269. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429342660>

¹¹³ DOHERTY, F. 2013. 976.

¹¹⁴ Zejména pro jeho problematickou aplikovatelnost v evropském právním prostředí. Viz souhrn různých vyjádření k tomuto institutu In: SOLNAŘ, 1925, op. cit., s. 227–229 [velice zajímavá publikace i v rámci úvah o odplatném účelu trestu – pozn. aut.]. V této souvislosti lze také odkázat na formulaci Solnaře „... *ježto jde o instituci nám dosud zcela neznámou, kterou žádný novodobý zákonodárny návrh – kromě osnovy italské a československé – neodvážil se doporučiti*.“ Ibid., s. 228. Dále také LINDSEY, 1925, op. cit., s. 58–69.

¹¹⁵ Viz § 67 *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I, Osnovy*. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/7991> [cit. 14. 11. 2022].

¹¹⁶ Ibid., § 119.

¹¹⁷ V současné době lze jako takovou laboratoř označit v rámci českého prostředí již několik let fungující „pilotní“ projekt první české otevřené věznice v Jiřicích. Více o ní viz DRÁPAL, JIŘIČKA, RASZKOVÁ, 2021, op. cit., s. 49 a násl. Dále také BIEDERMANOVÁ, E. Otevřená věznice v Jiřicích – vstup do problematiky, recidiva odsouzených. *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 2022, č. 2, s. 97 a násl. Stručně také KOVÁŘOVÁ, K. Otevřená věznice. *Trestněprávní revue*. 2018, roč. 17, č. 4, s. 89–92, či na oficiálních webových stránkách *Věznice Jiřice* [online]. 2022 [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-jirice>

mezinárodní kongresy,¹¹⁸ které v Evropě vzkvétaly od druhé poloviny devatenáctého století, na nichž se pravidelně začali scházet zástupci vlád, reformátoři a odborníci na vězeňství, aby diskutovali o prevenci kriminality a reformě trestání.¹¹⁹ Na konci 18. a v průběhu 19. století se zdálo, že anglické, americké a také francouzské věznice představovaly model spravedlivého a humánního vězení, ze kterého mohly čerpat další evropské národy. Každý národ tak studoval vězeňství jiných států, aby sám mohl vymyslet nejlepší způsob reformy svých vlastních věznic.¹²⁰

Směrem ke konci devatenáctého století se však uvěznění postupně stávalo předmětem větší kritiky a začalo ztrácet své absolutní postavení, které si vydobylo jako dominantní forma trestu. Hlasy kritiků začaly přehlušovat hlasy jeho obhájců a statistiky pomalu odkrývaly důkazy o tom, že nové věznice, jejichž hlavním cílem byla náprava vězňů, byly neúspěšné a místo toho odsouzení více tíhli k páchání trestné činnosti.¹²¹ Mnoho států proto začalo uvažovat nad alternativními způsoby trestu k uvěznění.¹²²

Reformy devatenáctého století v oblasti trestání se v západní Evropě, ale například i ve Spojených státech, obecně vyvíjely v průběhu století zhruba paralelně. Společný profil reformy lze částečně vysvětlit neustálou mezinárodní výměnou modelů věznic, myšlenek o správném výkonu trestu, včetně podrobných informací o stravovacích plánech, hygieně vězňů, správné tělesné výchově atd.¹²³ Společného konsensu se začalo dostávat také v myšlence experimentů s kratšími a alternativními tresty,¹²⁴ a tedy i v otázkách podmíněného odsouzení¹²⁵ a podmíněného propuštění. Přičemž podmíněné propuštění zakotvila do svého právního řádu (obecně pro dospělou kriminální populaci) jako první Anglie (1853). Na evropském kontinentu jako první pak Portugalsko v roce 1861.¹²⁶ V průběhu dalších let jej následně zakotvilo Sasko (1863), jeden z kantonů ve Švýcarsku (1868 – postupně se k úpravě přidávaly i další kantony), Srbsko (1869), Německo, Dánsko (1873),

¹¹⁸ Před vznikem výše zmíněných pravidelných Mezinárodních penologických kongresů docházelo samozřejmě také k výměně informací v oblasti trestů, byť méně formálním způsobem. Viz např. ANDERSON, C. *A Global History of Convicts and Penal Colonies*. 2018, s. 27–29, ePub. <https://doi.org/10.5040/9781350000704.ch-001>

¹¹⁹ O'BRIEN, P. Prison Reform in France and Other European Countries in the Nineteenth Century. In: FINZSCH, N., JÜTTE, J. (eds.). *Institutions of Confinement. Hospitals, Asylums, and Prisons in Western Europe and North America, 1500–1950*. Cambridge University Press, 1996, s. 293–294. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052535.018>

¹²⁰ Ibid, s. 288.

¹²¹ Ibid, s. 289.

¹²² O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 199–200.

¹²³ O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 286.

¹²⁴ Podle O'Brien nebyly alternativní tresty reakcí na selhání vězení, o čemž se na konci devatenáctého století nepochybně všeobecně diskutovalo, ale spíše projevem víry ve schopnost státu rozšířit disciplínu a dohled i mimo vězení do společnosti. Viz O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 296.

¹²⁵ Poprvé jej zavedla Belgie v roce 1888, poté Francie v roce 1891. Zde je však vhodné doplnit, že belgický zákon byl odvozen od francouzského návrhu, který byl předložen francouzskému Senátu již v roce 1884 a na kterém se podílel René Bérenger. Ancel přitom ve své publikaci uvádí, že jedním z faktorů, který se spolupodílel na vytvoření vhodné atmosféry pro přijetí úpravy podmíněného odsouzení, bylo i rozšiřování myšlenky podmíněného propuštění. Viz ANCEL, 1971, op. cit., s. 15–16.

¹²⁶ O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 211.

Chorvatsko (1875), Maďarsko (1878), Nizozemsko (1881), Japonsko (1882), Francie (1885), Bosna (1887), Belgie (1888), Itálie, Finsko a Bulharsko (1896), Egypt (1897), Brazílie (1890), Norsko (1900), Švédsko (1906), Španělsko (1914) či Československo (1919).¹²⁷

V důsledku podmíněného propuštění, ale i populárního podmíněného odsouzení, bylo uvěznění odsunuto z pozice hlavního dominantního trestu, byť obecně zůstalo na vrcholu trestních sankcí. Stalo se tak „pouze“ jedním z mnoha nástrojů v rozšířené síti trestů. To však mělo i svou stinnou stránku, jelikož ti, kteří si začali opravdu odpykávat nepodmíněný trest odnětí svobody, tvořili ve věznicích koncentrovanější recidivní populaci¹²⁸ či populaci pachatelů závažnější trestné činnosti.

2 Prvopočátky podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Ze závěrů uvedených v předchozí části textu je patrné, že se změnou přístupu k pachatelům trestné činnosti jako k osobám, které lze napravit, se ke konci 18. a počátkem 19. století začínají formovat známé penologické systémy, které výrazně ovlivňují výkon trestu odnětí svobody. Objevuje se v nich právě i prvek podmíněného propuštění, který se konkrétně začal užívat v progresivních systémech výkonu trestu¹²⁹ jako jeho poslední fáze, do které mohl odsouzený postoupit, pokud splnil určité podmínky. V rámci těchto penologických systémů zakotvil podmíněné propuštění poprvé systém anglický, a to v roce 1853, kde bylo umožněno využívání podmíněného propuštění skrze *ticket-of-leave*, na celém tehdejší anglickém území. V roce 1856 pak *ticket-of-leave* začal využívat i irský systém (o který se zejména zasloužil *sir Walter Crofton*). Z těchto systémů pak vycházela v roce 1876 i americká parole zakotvená v systému Elmira, který podmíněné propuštění převzal a upravil jej (parolové rady, zasazení do konceptu neurčitého odsouzení). Následně je patrný jistý „boom“, v rámci kterého se podmíněné propuštění začíná hojně uplatňovat i v dalších státech světa včetně Československa (1919).

Nezodpovězenou otázkou však zůstává, odkud tato myšlenka „dřívějšího“ propuštění pronikla do uvedených systémů, respektive do anglického progresivního systému v roce 1853. Již v této části textu lze vyloučit, že by *sir Walter Crofton* byl oním tvůrcem, přitom je v některých textech za něho považován. Je třeba však prozkoumat, zda lze souhlasit s tím, že anglický progresivní systém vytvořil myšlenku podmíněného propuštění, nebo přijmeme tvrzení (v České republice také populární), že za vytvořením podmíněného propuštění stojí Francouz s belgickými kořeny *Bonneville de Marsangy* (ten měl podmíněné propuštění definovat v roce 1847, tedy o 6 let dříve než v Anglii), nebo také *Alexander Maconochie* (a to již v roce 1837).

¹²⁷ ROZUM, a kol., 2004, op. cit., s. 8–9. AMERICAN ASSOCIATION FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE, 1887, op. cit., s. 125. BLAKESLEY, L. Ch. Conditional Liberation (Parole) in France. *Louisiana Law Review*. 1978. LINDSEY, 1925, op. cit., s. 60.

¹²⁸ O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 196.

¹²⁹ Přitom je třeba poznamenat, že progresivních systémů následně vznikla celá řada (anglický, irský, belgický, borstalský aj.). Viz ROZUM a kol., 2004, op. cit., s. 8.

2.1 Bonneville de Marsangy

Je pravdou, že v roce 1847 byl institut podmíněného propuštění ve Francii skutečně definován. Je ale otázkou, zda poprvé, nebo byl inspirován nějakou jinou a dřívější úpravou. Pro její zodpovězení musíme nejprve uvedený francouzský typ tohoto nástroje detailněji prozkoumat.

Již před rokem 1847 lze vypozařovat určité právní instituty, které nesly (více či méně) rysy podmíněného propuštění. Určité základy tohoto nástroje „francouzského“ typu můžeme nalézt již v institutu dohledu, který byl vymezen ve francouzském (napoleonském) trestním zákoníku z roku 1810 (například realizovatelnost kontroly propuštěného vězně ze strany státu při uložení určitých podmínek). Nelze si jej však představovat jako současný stejnojmenný nástroj využívaný českým trestním zákoníkem.¹³⁰ V dané době dohled sloužil jako dodatečný trest po výkonu „základního“ trestu, jelikož byla na počátku devatenáctého století v tehdejší francouzské společnosti převážně přítomna myšlenka, že věznicenapřavují vězně, ale pouze produkují odsouzené. Jinak řečeno, věznicenapřavují pro nápravu pachatele a odsouzený po výkonu trestu stále vytváří permanentní nebezpečí pro občanskou společnost. Proto mohl být podle prvotní úpravy daného institutu nařizen i dohled odsouzenému po výkonu trestu, a to až do konce jeho života.¹³¹

Tehdejší dohled spočíval obecně v „totálním“ dozoru a kontrole policií nad propuštěným vězněm, který se musel v různě dlouhých intervalech (stanoveno individuálně) hlásit na policejní stanici. V původní verzi byla dokonce po propuštění vyžadována kauce, a v případě jejího nesložení zůstávala osoba v dispozici státu na místě (oblasti), které bylo také státem určeno. Pokud se osoba dopustila další trestné činnosti v průběhu této doby, byla z kauce pokryta například náhrada škody poškozeným či osoba mohla být podle pozdější úpravy deportována.¹³²

Vedle uvedeného dohledu existoval ve Francii v 19. století tzv. patronát (vytvořen 1823), který se převážně zaměřoval na propuštěné mladistvé a mladé odsouzené, a který poskytovaly často soukromé osoby či organizace. Ten byl založen na myšlence náhrady často chybějící rodiny a zázemí, resp. v nutnosti morální rodičovské autority pro vhodný rozvoj mladistvých osob, a dále na oddělení mladých odsouzených od kriminálního prostředí. Na vytvoření této patronátní sítě měli nezanedbatelný vliv *René Bérenger* či *Charles Lucas*, kteří byli významnými reformátory v rámci trestní legislativy a vězeňských reforem dané doby ve Francii.¹³³

¹³⁰ Viz § 49 a násl. tr. zákoníku č. 40/2009 Sb.

¹³¹ O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 229 a 231–233, 242–244.

¹³² Podle nařízení z roku 1851 mohla být ve Francii osoba, která porušila pravidla dohledu, bezodkladně deportována, bez soudního řízení či možnosti obhajoby, do nápravné kolonie v Alžírsku nebo na Francouzskou Guyanu. Součástí dohledu byl také často zákaz pohybu na určená místa např. Paříž, Marseille, Lyon atd. Což mělo za jeden z důsledků, že odsouzení byli vyloučeni z míst, kde by si nejčastěji mohli najít práci, či se jednalo o jejich rodné místo, kde měli zázemí. O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 229 a 231–233, 242–244.

¹³³ Ibid.

Výsledkem tvrzeného úspěchu¹³⁴ této patronátní sítě byla důvěra v její efektivitu, která se odrazila posléze i v systému podmíněného propuštění. To tedy oficiálně v roce 1847 ve Francii definoval *Bonneville de Marsangy*, a to v rámci představení svých pokrokových myšlenek ve své práci s názvem *Traité des diverses institutions complémentaires du régime pénitentiaire* [*An Essay on the Institutions Complementary to the Penitentiary System* – do češtiny překládáno jako „Doplňkové instituce penitenciárního režimu“¹³⁵].¹³⁶ Zde se *de Marsangy* věnoval právě tématům jako odškodnění oběti pachatelem, institutu milosti, podmíněnému propuštění či následné péči o odsouzené po jejich propuštění. Podmíněné propuštění přitom vymezil jako jakýsi střední pojem mezi absolutní milostí a výkonem celého trestu. Tedy jako pravomoc přiznanou soudům, aby za určitých podmínek a po vykonání dostatečné délky trestu prozatímne propustily odsouzeného, který se zdá být napraven, resp. existují důkazy o jeho „sociální regeneraci“. To však s možností jeho opětovného navrácení do věznic v případě neplnění podmínek. Marsangyho systém podmíněného propuštění byl v základu rozdělen do dvou etap: „kvazi propuštění“ a podmíněné propuštění *per se*. První etapa v sobě zahrnovala práci v některém ze státních průmyslových nebo zemědělských komplexů, kde odsouzení i bydleli. V případě pracovního zařazení pro soukromé osoby se odsouzení na noc vraceli zpět do věznic. Záměrem tak bylo připravit odsouzené na pracovní trh, usnadnit jejich znovuzачlenění do společnosti, ale také, aby prokázali své morální polepšení. Druhá fáze pak obsahovala samotné propuštění, dohled probačního úředníka (či patrona), který odsouzenému poskytoval vedení, pomoc, ale také jím byl kontrolován.¹³⁷

Marsangyho návrh systému počítal s podmíněným propuštěním odsouzeného (za současného sledování, dohledu a kontroly na svobodě) nejdříve po výkonu jedné poloviny trestu. Odsouzený přitom musel disponovat zárukou patrona, že propuštěnému poskytne zaměstnání nebo prostředky k obživě. Dále musel disponovat potvrzením o polepšení vydaným například ředitelem věznic nebo komisí pro dohled ve věznicích. Také o jeho propuštění musel příznivě rozhodnout policejní prefekt. Odsouzený musel současně uhradit náklady soudního řízení, případně pokuty, náhradu škody způsobenou jeho trestnou činností. O každé žádosti měl rozhodovat ministr vnitra. V případě vadného chování, neplnění podmínek propuštění, resp. pokud někdo podal proti podmíněně propuštěnému pouze odůvodněnou stížnost, měl být propuštěný bezodkladně dodán k výkonu zbytku trestu.¹³⁸

¹³⁴ Patronátní organizace uváděly, že průměrně pouze 3,5 z 10 mladých propuštěných, kteří byli vystaveni jejich vlivu, spáchalo poté další trestný čin. Viz O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 254.

¹³⁵ ROZUM a kol., 2004, op. cit., s. 8.

¹³⁶ Nicméně myšlenku tohoto institutu v obrysech představil již v roce 1846 při zahajovacím zasedání tribunálu v Remeši.

¹³⁷ NORMANDEAU, 1969, op. cit., s. 6.

¹³⁸ BLAKESLEY, 1978, op. cit., s. 5–6, pozn. č. 10.

Výše zmíněná myšlenka se však paradoxně legislativně ve Francii zakotvila (všeobecně pro dospělé odsouzené)¹³⁹ až v rámci tzv. čtvrté vlny¹⁴⁰ vězeňských reforem na konci 19. století, konkrétně v roce 1885.¹⁴¹ Ta krom určitých represivních opatření, zejména vůči recidivním pachatelům, zakomponovala právě i změny v podobě alternativních trestů včetně podmíněného odsouzení pro prvopachatele, ale i podmíněné propuštění za „dobré chování ve věznicích“. Tyto reformní změny bylo možno interpretovat jako shovívavost vůči „novým pachatelům“ / „prvopachatelům“ a zosílenou represi vůči notorickým zločincům. Podle zákonné úpravy z roku 1885 bylo podmíněné propuštění umožněno odsouzeným po odpykání poloviny trestu (stejně tedy jako v Marsangyho schématu). Na ty posléze dohlížely již výše zmíněné patronátní organizace dotované státem, které také tímto výrazně posílily své postavení ve společnosti. I přesto, že na tuto ranou formu podmíněného propuštění měli nárok jen pachatelé lehčích deliktů, bylo jich v letech 1886–1895 podmíněně propuštěno přibližně 12 000. Údajně pouze 200¹⁴² se vrátilo zpět do ústavu.¹⁴³

¹³⁹ Podmíněné propuštění bylo ve Francii upraveno již zákonem pro mladistvé v roce 1850 a v roce 1854 pak na politické vězně transportované do trestaneckých kolonií. O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 247, 123–125. Také O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 211; či AMERICAN ASSOCIATION FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE, 1887, op. cit., s. 125.

¹⁴⁰ První vlna (1790–1820) měla za ústřední myšlenku vytvoření vhodných (moderních) institucí pro výkon trestu odnětí svobody. Další reforma (vrcholila 1830–1840) se vyznačovala experimentováním v přístupech k práci s odsouzenými. Třetí vlna pak následovala po revoluci v 1848, která se odrazila v tvrdších represivních opatřeních vůči odsouzeným a přerušila tak vlnu optimistických reforem. Čtvrtá vlna nastala po roce 1871 a pokračovala v určitém represivním přístupu zvláště pro recidivní pachatele [např. vytvoření zákona o deportaci recidivistů na doživotí do trestaneckých kolonií (1885) či zákona o samovazbě odsouzených v institucích (1875)]. O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 20–25.

¹⁴¹ Určitá pre-forma podmíněného propuštění byla údajně experimentálně vyzkoušena již ve 30. letech 19. století ve Francii v nápravném zařízení *La Petite Roquette* pro mladistvé muže. S touto informací se lze setkat ve více zdrojích, nicméně v žádném nebyl tento systém detailněji popsán. Pouze Jagemann zmiňuje u souběhu podmíněného propuštění, že mladistvý mohl být podmíněně propuštěn ze zařízení pro výkon trestu pod podmínkou nástupu do „záchranného zařízení“ zejména pro péči o mladistvé [*Rettungshaus*], ze kterého byl následně opětovně podmíněně propuštěn. Přitom uvádí, že podmíněné propuštění mladistvých bylo zavedeno již ve Francii a Anglii v roce 1838, resp. 1850, tedy dlouho před jeho všeobecným přijetím. Nicméně další autoři i přes zmínku o takovém propouštění mladistvých ve Francii v roce 1838 vážou vznik podmíněného propuštění například až k rokům 1846–7. Lze tedy usuzovat, že daný nástroj nepovažovali za podmíněné propuštění jako takové, ale spíše jako nějakého systémového předchůdce s rysy podmíněného propuštění. Nepodařilo se však dohledat primární zdroj, ze kterého by bylo možno tuto původní verzi analyzovat. Je však uvěřitelné, že by se nějaký takový nástroj pro reformu pachatele na daném místě užíval. *La Petite Roquette* bylo totiž nápravné zařízení, kde se ve 30. až 50. letech 19. století intenzivně experimentovalo s přístupy pro nápravu mladistvých pachatelů, převážně však prostřednictvím „samotky“ „*the solitary confinement*“, která v některých případech trvala i déle než rok. K izolaci se využívaly například cely o rozměru [6 feet by 7 ½ feet], tedy přibližně 183 cm na 229 cm (srov. doporučení CPT: Ubytovací plocha připadající na jednoho vězně ve vězeňských zařízeních. *Council of Europe* [online]. 2015 [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16808ef5b4>). Úmrtnost chovanců ve věku 14 let přitom byla 24× vyšší než v běžné společnosti, či téměř 2× vyšší než v jiných nápravných ústavech. Z některých náznaků se však lze také domnívat, že jako na podmíněné propuštění mohlo být pohlíženo právě na již zmíněnou patronátní síť, která se poprvé právě uplatňovala pro mladistvé propuštěné v rámci dohledu. O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 247, 123–125. Také O'BRIEN, 1995, op. cit., s. 211. AMERICAN ASSOCIATION FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE, 1887, op. cit., s. 125. Také JAGEMANN, V. § 6 Praktische Gesichtspuncte für die Anwendung der Begnadigung. In: *Handbuch des Gefängniswesens. Zweiter Band*. Hamburg: Verlag von J. F. Richter, 1888, s. 115, pozn. 15.

¹⁴² Societe generale des prisons. *Les institutions penitentiaires de la France en 1895*. Paris, 1895.

¹⁴³ Jedná se však o neověřitelné, ale také „neověřitelné“, statistiky, které mohly mít za cíl zpopularizovat efektivitu účinnosti tohoto nástroje napříč veřejností.

Uvedené legislativní zakotvení bylo důsledkem obecného rámce daných reforem, které měly za cíl snážit populaci vězňů ve francouzských městských věznicích. Motivem, kromě údajného „odměňování“ odsouzených za dobré chování, byl zcela jistě i pohled ekonomický. Přeplnění věznic a finanční nákladnost byly silnými faktory pro prosazení a rozvoj podmíněného propuštění v dobové Francii. Navrhovatelem daného zákona byl právě již uvedený francouzský právník a poslanec *René Bérenger*, který byl také autorem dalšího zákona, který zakotvil ve Francii i podmíněné odsouzení (i když toto navrhoval již dříve). To ostatně bylo vyústěním trendu konce 19. století ve Francii, tíhnoucímu k deinstitucionalizaci.¹⁴⁴ Tento trend měl za důsledek následné mírné zastínění věznic při současném opětovném vynesení deportace na pomyslné „výsluní“ systému trestů ve Francii,¹⁴⁵ a to převážně u recidivních odsouzených k výkonu trestu do trestaneckých kolonií Afriky či Jižní Ameriky. Následnou popularitu deportace pachatelů lze ilustrovat tím, že od roku 1852 do roku 1953 bylo takto deportováno do francouzských trestaneckých kolonií více než 100 000 odsouzených.¹⁴⁶

Jednoznačný závěr týkající se *de Marsangyho*, jako osoby, která tento institut poprvé definovala, je však nepřesný. Lépe jej lze označit za „otce“ evropské-kontinentální verze podmíněného propuštění. Nemohlo se však jednat o tvůrce tohoto institutu, jelikož obdobně se užívalo již před rokem 1846–7, a to konkrétně v anglických koloniích. Nicméně tato praxe, jak již bylo výše uvedeno, se zakotvila v rámci celého anglického území až v roce 1853. Tudíž tvrzení, že *Bonneville de Marsangy* byl oním tvůrcem, je nutno jednoznačně vyloučit. Sice v dané době nebyla angličtina natolik rozšířeným světovým jazykem, jako je tomu v současnosti, je však vysoce pravděpodobné, že se v Anglii o podmíněném propuštění diskutovalo, a to minimálně v souvislosti s kritikou života trestanců v anglických koloniích. Lze tak mít důvodné pochybnosti, že by *de Marsangy* takové diskuse, které probíhaly hned za Lamanšským průlivem, nezaznamenal a čirou náhodou vytvořil obdobný systém ve Francii. I kdyby tomu tak bylo, pak by tak učinil již řadu let po tom, co tento institut vznikl.

2.2 Alexander Maconochie

Zde se právě dostáváme k *Alexandru Maconochiemu*.¹⁴⁷ Ten byl po čtyři roky guvernér ostrova Norfolk, slavné trestanecké kolonie východně od Austrálie (založené v roce 1788). Údajně definoval svůj model výkonu trestu včetně podmíněného propuštění již v roce 1837,¹⁴⁸

¹⁴⁴ Režim disciplíny a kontroly se tak přesunul z věznic do společnosti, resp. mezi soukromé osoby, organizace. O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 254–256.

¹⁴⁵ O'BRIEN, 1982, op. cit., s. 258–259.

¹⁴⁶ Viz SANCHEZ, L. J. The French Empire, 1542–1976. In: ANDERSON, C. (ed.). *A Global History of Convicts and Penal Colonies*. Bloomsbury Academic, 2018, ePub, s. 166.

¹⁴⁷ *Alexander Maconochie* se narodil v roce 1787 v Edinburghu, zemřel 1860 v Morden (Anglie). Zajímavostí je, že sám byl válečným vězněm poté, co jej v roce 1810 zajali Francouzi, když jeho plavidlo, kde sloužil jako poručík, ztroskotalo v důsledku bouře. Je pravděpodobné, že právě kvůli tomuto zážitku byl schopen vnímat chyby v systému věznění osob. Viz BARRY, V. *Pioneers in Criminology. Alexander Maconochie (1787–1860)*. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*. 1956. DOI: <https://doi.org/10.2307/1140385>

¹⁴⁸ *Maconochie* o svém schématu údajně informoval v roce 1837 anglický *House of Commons*, tedy tři roky před svým jmenováním. Viz MORAN, 1945, op. cit., s. 79.

přičemž v letech 1840–1844 jej aplikoval na uvedeném ostrově na vězňe, kteří tam byli nově transportováni.¹⁴⁹ Tedy o několik let dříve než výše zmíněný *Bonneville de Marsangy*.

Podle *Maconochieho* měly vězňice připravovat odsouzené na propuštění, což by nemělo být činěno z laskavosti, ale z důvodu ochrany společnosti před zločinem.¹⁵⁰ První fáze trestu se měla vykonat na izolovaných místech kolonie. V rámci další nápravné fáze měli odsouzení pracovat na cestách či vykonávat další veřejné práce. Po této fázi byli podmíněně propuštěni a to skrze *ticket-of-leave* do soukromého zaměstnání. Tedy odsouzený mohl pracovat „na sebe“ a pohybovat se po zbytek trestu v určené části trestní kolonie. V případě trestanců disponujících *ticket-of-leave* na Norfolk Island však vyvstal problém v tom, že Maconochievův model byl považován za experiment, který se setkal se značnými problémy. Mimo jiné také s tím, že po dlouhou dobu tohoto experimentu se ze strany anglických představitelů váhalo, zda tyto ostrovní držitelé *ticket-of-leave* mohou opustit zmíněný ostrov, respektive usadit se na jiných místech Austrálie. Až ke konci Maconochieva pobytu bylo připuštěno, že není možno takové osoby stále držet pouze na ostrově, a to zejména z ekonomických důvodů, jelikož na ostrově se nenacházeli žádní svobodní osadníci, pro které by případně podmíněně propuštěni pracovali. Jejich výživa tak vyšla finančně stát na stejný obnos jako ostatní odsouzení. Podmíněně propuštění na ostrově Norfolk tak mohli být následně přemístěni do tehdejší Tasmánie.¹⁵¹

Maconochieho systém byl postaven na níže uvedených myšlenkách, přičemž věřil, že takovéto nastavení omezí nutnost využívání tělesných trestů. Zejména navrhl, aby nebyli pachatelé odsouzení pro výkon trestu v určité délce v dané kolonii, ale k určitému množství práce. Množství práce, kterou musí odsouzený vykonat, by mělo ekvivalentně odpovídat počtu *Marks* [známek],¹⁵² které má odsouzený získat skrze jeho polepšení v chování, šetrným způsobem života, pracovními návyky. *Maconochie* považoval za důležité, aby zisk a ztráta známek byly měřitelné, transparentní a bezprostřední, respektive měly být zaznamenávány ze dne na den, aby odsouzený viděl daný efekt ihned, ne až ve vzdálené budoucnosti. Jednalo se tak o určitou alternativní „mzdu“, za kterou si mohli odsouzení koupit jídlo a oblečení navíc, nebo odečtení dní z uloženého trestu.

Za spravedlivou denní mzdu bylo považováno deset známek, čímž si odsouzený mohl zkrátit trest o jeden den. Systém však pamatoval i na nadstandardně tvrdou práci a práci přesčas, za což odsouzený dostával další známky navíc. Kromě přístřeší a nejnútnejších věcí si vše hradil odsouzený ze získaných známek sám. Jednalo se například o přiděly jídla – nejlevnější odsouzeného vyšlo na tři, lepší na čtyři, nejlepší strava se pak pohybovala okolo pěti známek. Sporný odsouzený si tak mohl ušetřit obecně sedm známek denně. Za vadné chování

¹⁴⁹ Během tohoto období bylo údajně propuštěno 1 450 vězňů, přičemž jejich znovuodsouzení mělo být méně než tři procenta. Z 950 recidivních pachatelů údajně pouze 20 bylo znovu odsouzeno. Nicméně u uvedených údajů nebyla informace, za jak dlouhé období po propuštění byly tyto informace sledovány a opět absence ověření daných statistik. Viz BARRY, 1956, op. cit., s. 145, 155.

¹⁵⁰ Viz STRANGE, 2016, op. cit.

¹⁵¹ WHITE, 1976, op. cit., zejména s. 87.

¹⁵² Zde je označován zrod „známkování“ chování odsouzených, což se pak hojně užívalo v anglickém či irském systému, jak již bylo rozebráno v předchozí části článku.

byly odsouzení naopak známky odečteny. Pokud byl k tomu svou kázní způsobilý, měl pracovat společně v menším počtu dalších vězňů (6 až 7 osob), přičemž celá skupina byla odpovědná za chování každého svého člena. K tomuto se přistupovalo až v pozdější části trestu (kdy nebyl nutný tak přísný dohled). Odsouzení si přitom společníky mohli sami vybrat. Daná skupina měla společný fond známek, do kterého se odváděl denní výdělek každého a z něhož se každému srážely potraviny a případně tresty. Byli tak zodpovědní za chování druhého. Tímto způsobem chtěl *Maconochie* vzbudit sociální citění v osobách vykazujících často silné sobectví vůči druhým. Poslední bod spočíval v tom, že v konečné „individualizované“ fázi měl být odsouzený oddělen od skupiny a podroben méně přísné disciplíně, aby byl připraven na podmíněné propuštění do společnosti. Stále však měl povinnost pracovat a snažit se získávat další známky, mimo to byl ve své podstatě již svobodný. Mohl mít vlastní chýši a zahradu, nebo například chovat domácí zvířata.¹⁵³ V případě následného propuštění na *ticket-of-leave* musela osoba dodržovat stanovené podmínky (zejména nepáchat další trestnou činnost), při jejichž porušení mohl být *ticket-of-leave* zrušen a odsouzený musel opětovně pracovat v rámci trestu.¹⁵⁴

Ač tento systém byl údajně úspěšný, byl *Maconochie* nakonec v roce 1844 odvolán zpět do Anglie,¹⁵⁵ kde vykonával osvětu svého systému vydáváním různých pamfletů a celkově se jej snažil zpopularizovat.¹⁵⁶ Je třeba si uvědomit, že jeho „experimenty“ se omezovaly pouze na ostrov Norfolk,¹⁵⁷ přičemž „novátorským“ prvkem byl zejména systém známek. Ten následně přešel jak anglický, tak i irský systém (či další). *Maconochieho* model měl také dopad i ve Spojených státech, a to skrze irský systém, jenž z některých jeho myšlenek čerpal, a který významně ovlivnil i systém Elmira. V této souvislosti byl jeho přístup ve Spojených státech údajně užíván k obhajobě¹⁵⁸ myšlenky *the indeterminate sentence* [neurčitěho odsou-

¹⁵³ HIRST, J. The Australian Experience: The Convict Colony. In: MORRIS, ROTHMAN, 1995, op. cit., s. 290–292. BARRY, 1956, op. cit., s. 152–153.

¹⁵⁴ Nicméně sám *Maconochie* prosazoval, že by dané propuštění nemělo podléhat nějakým podmínkám, respektive obával se, aby policejní dohled nebránil reintegraci a aby tak nedošlo k zahlcení propuštěného restrikcemi. Prosazoval, že propuštěnému by se mělo dostat standardních záruk a ochrany. DOHERTY, 2013, op. cit., s. 969.

¹⁵⁵ V roce 1840 na počest narozenin královny povolil *Maconochie* odsouzeným volno, během kterého se mohli účastnit divadelního představení, hrát hry, či dokonce dostali malé množství rumu a limonády pro příchutě na královnino zdraví. Ač během daného dne nebylo zaznamenáno žádné zneužití takové benevolence, byl daný den začátkem konce jeho kariéry jako guvernéra ostrova. Zpráva o daném dnu v kolonii byla natolik kontroverzní, že příslušné autority začaly hledat jeho nového nástupce a v únoru 1844 byl *Maconochie* z funkce odvolán. Poté se Norfolk vrátil zpět do svých „starých kolejí“ tvrdého přístupu k odsouzeným. Viz BARRY, 1956, op. cit., s. 154. Je totiž nutno dodat, že Anglie chtěla mít z kolonie odstrašující příklad pro potenciální zločince, což právě humánnější přístup často diskreditoval.

¹⁵⁶ I z tohoto důvodu je tak například zcela neuvěřitelné, že by již výše zmíněný *Bonneville de Marsangy* nezaregistroval *Maconochieho* systém, který podmíněné propuštění také obsahoval.

¹⁵⁷ MORAN, 1945, op. cit., s. 78–79.

¹⁵⁸ HIRST, 1995, op. cit., s. 290–292.

zení].¹⁵⁹ *Maconochieho* však nelze také považovat za tvůrce podmíněného propuštění, resp. *ticket-of-leave*, jak bude rozvedeno dále v textu.

2.3 Skutečný původ podmíněného propuštění

Výše uvedená koncepce, tedy, že podmíněné propuštění bylo „vynalezeno“ jedním z uvedených mužů (*Bonneville de Marsangy* či *Alexander Maconochie*), byla nějakou dobu rozšířena i napříč odbornou veřejností ve dvacátém století.¹⁶⁰ V České republice přitom přetrvává až do 21. století názor, že jej vytvořil *Bonneville de Marsangy*, nebo že vznikl v souvislosti s vytvořením progresivních systémů trestu. Z výše uvedeného však vyplývá, že *Maconochie* měl před *de Marsangym* několikaletý náskok. Pokud se zaměříme na *Maconochieho* systém, tak z pohledu podmíněného propuštění nás převážně zajímá poslední část jeho způsobu výkonu trestu, tedy propuštění odsouzeného skrze *ticket-of-leave*. Již zde je patrné, že právě *ticket-of-leave*, který byl od roku 1853 součástí anglického progresivního systému byl převzat z praxe v anglických koloniích v Austrálii. Pokud pátráme po vzniku podmíněného propuštění, mělo by být objasněno, zda *ticket-of-leave*, který jednoznačně lze označit za počátek podmíněného propuštění,¹⁶¹ byl poprvé definován právě *Maconochiem*, což by se nabízelo, jestliže jej využíval v rámci svého modelu výkonu trestu v kolonii.

Pokud se však podíváme na jedno z *Maconochieho* nejranějších děl, tedy publikaci *Thoughts on Convict Management* (1838), zjišťujeme, že autor při popisu tehdejšího stavu deportace zločinců do nápravných kolonií (před jeho dosazení do kolonie jako guvernéra) uvádí, že v závěru určitých období trestu mohl odsouzený požádat o *ticket-of-leave*.¹⁶² Je tedy otázkou, jak mohli *Maconochie* či dokonce *de Marsangy* vytvořit myšlenku podmíněného propuštění, když již v *Maconochieho* díle, popisující ranější období než rok, ke kterému řada zdrojů pojí vznik tohoto institutu, je uvedeno, že *ticket-of-leave* se aplikoval v anglických koloniích v Austrálii, před tím, než se stal guvernérem ostrova Norfolk. Odpovědí je, že *ticket-of-leave*

¹⁵⁹ Ještě před *Maconochieho* příchodem se v koloniích v Austrálii využívala úkolová práce, kdy po jejím vykonání se mohli trestanci věnovat svým vlastním povinnostem či dalšímu vlastnímu přivýdělků ve zbývajícím volném čase. Na rozdíl od svých protějšků v britských věznicích, nebyli zpočátku trestanci v kolonii zavíráni do vězení ani přísně střeženi (to se změnilo po odvolání guvernéra Lachlana Macquarieho v roce 1820). Namísto toho se pečlivě vyvažovala práce vykonávaná pro větší dobro kolonie (práce na silnicích, docích, budovách atd.) a volný čas, kdy mohli odsouzení zakládat a provozovat soukromé podniky a provozovat různá řemesla a lukrativní služby. Z důvodu nedostatku zásob a potřeb udržet veřejné náklady na nízké úrovni, dostávali odsouzení jen omezené přiděly potravin, neměli zajištěné stabilní přístřeší, a tak jim nezbývalo ve zbývajícím čase, po splnění úkolů v rámci svého trestu, pracovat sami na sebe, aby přežili. Viz CROCKETT, G. *Convict Sydney: For the civic good. Museums of History New South Wales* [online]. 2017 [cit. 1. 3. 2023]. Dostupné z: <https://mhns.wau/stories/convict-sydney/civic-good/>. Myšlenka neurčitého odsouzení, má tak možná hlubší kořeny, než k osobě *Alexandra Maconochieho*, když již na počátku 19. století měl trestanec po odpracování povinného úkolu „volno“, ve kterém se mohl omezeně věnovat vlastním cílům.

¹⁶⁰ Např. již uvedený BLAKESLEY, 1978, op. cit.; NORMANDEAU, 1969, op. cit.; také BARNES, H., TEETERS, N. *New Horizons in Criminology* (1. vyd. 1943, 2. vyd. 1951, 3. vyd. 1959).

¹⁶¹ WHITE, 1976, op. cit., s. 72. Také § 7 *Der Entlassungsgrund der bedingten Freilassung. Vorläufige Entlassung*. In: *Handbuch des Gefängniswesens. Zweiter Band*. Hamburg: Verlag von J. F. Richter, 1888, s. 113.

¹⁶² „At the end of the several allotted periods, each man may ask for, and according to the report made of him, may obtain, or be refused, a ticket-of-leave...“ Viz MACONOCHE, A. *Thoughts on Convict Management and Other subjects connected with the Australian Penal colonies*. 1838, s. 3.

fungoval již řadu let, a to dříve než se *Maconochie* začal o penologii vůbec zajímat.¹⁶³ Již bylo zmíněno, že jeho model byl zejména „novátorský“ z důvodu uplatnění známkového systému (který vymyslel) a také pro jeho humánní přístup k trestancům. Nicméně *ticket-of-leave* se užíval napříč australskými koloniemi všeobecně, ne pouze v *Maconochieho* systému.¹⁶⁴ Nad to sám *Maconochie* měl na efektivitu samotného systému *ticket-of-leave* proměnlivý názor¹⁶⁵ a z jeho vyjádření je patrné, že spíše prosazoval svůj model jako celek. Preferoval, aby poslední fází bylo propuštění odsouzeného v závislosti na získaném počtu známek, avšak bez uložení nějakých podmínek.¹⁶⁶ Byl té myšlenky, že po průchodu jeho systémem by již žádný *ticket-of-leave* nebyl potřeba a odsouzený měl být propuštěn bez nějakých nutných restrikcí. Takový názor byl však ze strany představitelů Anglie silně odmítán, a proto se *Maconochie* spokojil alespoň se systémem *ticket-of-leave*, který se v dané době na australské pevnině běžně užíval.¹⁶⁷

Podle aktuální zahraniční literatury¹⁶⁸ samotný vznik *ticket-of-leave* totiž údajně sahá až do roku 1800 či 1801, kdy tento nástroj měl představit guvernér Nového Jižního Walesu (Austrálie), pravděpodobně kapitán *Philip Gidley King*, přičemž se stal prostředkem k udělení „podmíněné svobody“ odsouzeným před vypršením jejich trestu. Impulzem k takovému postupu bylo zejména snížení zátěže na zásoby potřebné k uživení těch odsouzených, kteří svým chováním vykazovali jisté polepšení a byli schopni se sami o sebe postarat. Je třeba připomenout, že se jednalo o poměrně nové kolonie, které se potýkaly s řadou problémů, ať již s nedokonalým skladováním potravin, četnými konflikty s domorodci, hledáním vhodných oblastí pro pěstování nejrůznějších plodin a neustálým zvyšováním populace dopravených trestanců.

Zpočátku nebylo pevně stanoveno, jakou část trestu musel odsouzený před žádostí o propuštění vykonat. V dané době nebyl nad takovým propuštěným stanoven ani nějaký dohled. Dokonce osoby s cennými dovednostmi či silnou zárukou jiné osoby dostávaly *ticket-of-leave* hned po příjezdu do kolonie v Austrálii. Až od roku 1811 bylo neformálně upraveno,

¹⁶³ WHITE, 1976, op. cit., s. 73.

¹⁶⁴ Obecně k fungování výkonu trestu v Austrálii lze uvést, že vězni byli po příjezdu zařazováni na různé veřejné práce, v případě dobrého chování prošli dvěma nebo třemi stupni, v nichž pracovali pro osadníky (soukromé osoby včetně bývalých trestanců), kteří za takovou práci platili vládě. V případě podmíněného propuštění v rámci *ticket-of-leave* se mohl propuštěný nechat zaměstnat sám u osadníka, přitom si mohl vybrat oblast a osobu, pro kterou měl pracovat, nicméně toto nemohl změnit bez vědomí policejního orgánu a po „policejní hodině“ (8 hodin večer) se musel na daném místě vždy zdržovat. Po uplynutí „zkušební doby“ byl kompletně osvobozen. *Maconochie* tak pouze vylepšil daný systém, a to zejména o systém známek. WHITE, 1976, op. cit., s. 76, a LINDSEY, 1925, op. cit., s. 11. V této souvislosti je nutno také upozornit na to, že výše popsaný *Maconochieho* systém či podmínky v koloniích v Austrálii nelze vnímat jako všeobecný obraz podmínek a způsobu „odbytí“ trestu v trestaneckých koloniích v jednotlivých částech světa. Kolonie pod nadvládou různých států se diametrálně odlišovaly (srov. k jednotlivým státům in ANDERSON, 2018, op. cit.).

¹⁶⁵ Například rozporoval výrazný dohled policie (ten preferoval minimální), který bránil podmíněné propuštěným získat skutečné pocity a návyky svobodných osob. Dokonce podmíněné propuštěné označoval jako otroky policie. Na druhou stranu, posléze, po jeho návratu do Anglie se vyjadřoval ohledně *ticket-of-leave* jako o „uspokojujícím“ systému. WHITE, 1976, op. cit., s. 74–76.

¹⁶⁶ WHITE, 1973, op. cit., s. 74 a násl.

¹⁶⁷ WHITE, 1976, op. cit., s. 88.

¹⁶⁸ STRANGE, 2016, op. cit.

že si museli odsouzení odsloužit určitou dobu, aby mohli být podmíněně propuštěni. Pro panující nejednotnost pak byla v roce 1821 vytvořena oficiální stupnice. Vězni, kteří byli odsouzeni na sedm let, mohli být podmíněně propuštěni po odpykání čtyř let, vězni odsouzeni na čtrnáct let po odpykání šesti let a vězni odsouzení na doživotí po odpykání osmi let.¹⁶⁹

Ticket-of-leave se tak vyvinul z aktuální potřeby řešit situaci s narůstajícím počtem deportovaných odsouzených, jejichž životní potřeby byly nutně kryty ze strany státu. Jednalo se o písemné prohlášení podepsané guvernérem nebo jeho zástupcem, kterým se oprostil odsouzený od účasti na pracích v rámci trestu a bylo mu umožněno, aby si pod podmínkou, že se bude živit sám, našel zaměstnání v předem určené oblasti, nejčastěji u soukromého osadníka.¹⁷⁰

Pokud se však vydáme ještě dál do historie, zjistíme, že myšlenka podmíněně propustit odsouzeného sahá až do 17. století. V tomto ohledu se tak stal cenným zdrojem článku *Fredericka A. Morana* s názvem *The Origins of Parole*, který již v roce 1945 na nejednotnost a nepřesnost informací ohledně vzniku podmíněného propuštění upozornil.¹⁷¹

Podle *Morana* není vznik podmíněného propuštění vázán na nějaký konkrétní experiment, ze kterého by vzešel. *Moran* v kontextu amerického vývoje parole¹⁷² uvádí, že se jedná o nástroj vzniklý na základě řady nezávislých institutů, včetně *conditional pardon* [podmíněné milosti]¹⁷³ – v německé literatuře *die bedingte Begnadigung*, aplikace specifického druhu smluvního závazku *apprenticeship by indenture*,¹⁷⁴ deportování zločinců do Ameriky a Austrálie, zkušenosti anglického a irského systému s *ticket-of-leave* a také vyústěním práce amerických vězeňských reformátorů v průběhu devatenáctého století.¹⁷⁵ *Moran* uvádí, že již koncem 16. století (1597) bylo možno osobě uložit vyhnanství z území Anglie, přitom začátkem

¹⁶⁹ MORAN, 1945, op. cit., s. 79. Také LINDSEY, 1925, op. cit., s. 11.

¹⁷⁰ Znění takového prvotního *ticket-of-leave* bylo: “It is His Excellency, the Governor’s pleasure to dispense with the government work of [...] tried at [...] convicted of [...] and to permit [...] to employ [...] (off government stores) in any lawful occupation within the district of [...] for his own advantage during good behavior or until His Excellency’s further pleasure shall be made known.” Viz MORAN, 1945, op. cit., s. 79.

¹⁷¹ MORAN, 1945, op. cit. S úsměvem lze odkázat již na první slova článku “A number of false beliefs exist regarding parole...”, s. 71.

¹⁷² Nicméně tyto příčiny lze převést v omezené míře i na obecný vývoj podmíněného propuštění, jelikož, jak je patrné již z předchozí části článku, systém Elmira, který zakotvil institut parole jako součást neurčitého odsouzení, má kořeny v irském a anglickém progresivním systému, které také čerpaly z koloniální zkušenosti *ticket-of-leave*.

¹⁷³ Pokud čtenáři zní termín podmíněné milosti zvláště, nechť nahlédne například do § 369 tr. ř., kde je takový institut i v České republice v současnosti upraven, a která byla udělena například Jirímu Kajínkovi.

¹⁷⁴ MORAN, 1945, op. cit., s. 71. Opět lze čtenáře odkázat na webový vyhledávač, přes který si může najít, jak takový smluvní závazek byl přenesen do hmotné formy. Přitom původně bylo *apprenticeship by indenture* využíváno jako smlouva o tom, že učňové řádně ukončili svoje vyučení v řemeslu a jejich mistr tak souhlasí, aby si našli práci jinde.

¹⁷⁵ MORAN, 1945, op. cit., s. 72, také STRANGE, 2016, op. cit.

17. století se začala v Anglii praktikovat deportace (*transportation*) do Ameriky.¹⁷⁶ To jako opatření ke snížení přeplněnosti nápravných zařízení (Bridewells) a dále jako alternativa k trestu smrti pro trestné činy, které nebyly „nejvyšší ohavností“ a odsouzení byli schopni přepravy a práce. Takové přemístění do trestní kolonie mohlo být buď na doživotí, či konkrétní dobu. To údajně jako snaha o jejich nápravu skrze práci v anglické kolonii a milosrdenství krále.¹⁷⁷ Nicméně jako pravý účel lze spíše vyzorovat snahu o saturaci nedostatku pracovních sil v koloniích, ekonomickou výhodnost takového opatření a možnost permanentně osídlit vzdálené oblasti země. Konalo se tak na základě určitého druhu milosti.¹⁷⁸ A ač se měli takoví omilostnění trestanci nalodit k přepravě do kolonie, stávalo se, že se tomuto vyhýbali či se posléze vraceli zpět před vypršením trestu do Anglie.¹⁷⁹ Z tohoto důvodu byla okolo roku 1655 daná forma milosti doplněna o specifické podmínky a vznikla podmíněná milost, při jejich nedodržení ji bylo možno anulovat.¹⁸⁰ Od počátku 18. století bylo výslovně zákonem ustaveno, že trestanec, který se předčasně vrátí, bude potrestán smrtí.¹⁸¹ Zákon z roku 1717 přitom (*the Transportation Act*) rozšířil deportace i na méně závažné trestné činy.¹⁸²

V počátcích přitom platila vláda zaměstnavateli v kolonii za dopravu trestance do „Nového světa“. Od roku 1717 byl tento postup nahrazen praxí, kdy zaměstnavatel nebo kapitán lodi dostal trestance jako „majetek ve službě“ do doby konce výkonu trestu. Jakmile byla osoba předána, vláda se už o její další osud nezajímala, pokud neporušila podmínky milosti a nevrátila se do Anglie před uplynutím trestu. Po příjezdu do kolonií tak mohli být podmíněně omilostnění trestanci prodáni do služby kapitánem lodi nejvyšší nabídkce, přičemž osoba se přestávala označovat za trestance, ale stala se *indentured servant* [smluvním/námezdním

¹⁷⁶ Již v roce 1584 *Richrad Hakluyt* navrhl Alžbětě I., aby zahálčiví tuláci byli odsouzení ke službě v kolonii Newfoundland a dalších částech Ameriky, což odůvodnil v jedenadvaceti kapitolách svého dokumentu. K její realizaci přispěl právě velký příliv osob do měst z důvodu nedostatečného počtu pracovních pozic na venkově. V tomto důsledku došlo k přeplnění Londýnských nápravných zařízení „Bridewell“ pro chudé, což vyústilo v roce 1617 k zakotvení transportu jako trestu zejména pro chudé obyvatelstvo bez zaměstnání. To bylo totiž v dané době kriminalizováno. Srov. MAXWELL-STEWART, H. *Transportation from Britain and Ireland, 1615–1875*. In: ANDERSON, 2018, op. cit., s. 247–248.

¹⁷⁷ MORAN, 1945, op. cit., s. 72.

¹⁷⁸ Přičemž výsadní moc panovníka udělovat milost odsouzcům spadá v Anglii až do 11. století do doby zákoníků Viléma Dobyvatele. Se zavedením konstituční monarchie v Anglii na konci sedmnáctého století byla královská moc značně omezena, ale panovník si ponechal výsadu udělovat milost. Udělování milostí se tak stalo výrazným atributem Koruny. Například právě v období okolo sedmdesátých let 18. století bylo omilostněno přibližně 60 % na smrt odsouzených. STRANGE, 2016, op. cit.

¹⁷⁹ Ohledně důvodů vyhýbání se takovému nalodění se lze domnívat, že byly obdobné jako důvody zmiňované v souvislosti s deportací do Austrálie. Těmi měly být obtížný způsob návratu domů, strach z možných nemocí a děsivá vyhlídka na vzdálenou „barbarskou zemi“. Heinsen také v souvislosti s neúspěchem v 17. století nalákat svobodné osadníky do švédské kolonie v Americe [New Sweden] uvádí jako příčinu to, že bylo v dané době rozšířeným přesvědčením, že Amerika je strašlivé místo. Viz HEINSEN, J. *The Scandinavian Empires in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. In: ANDERSON, 2018, op. cit., s. 136.

¹⁸⁰ MORAN, 1945, op. cit., s. 71–73.

¹⁸¹ BRETT, P. *Conditional Pardons and the Commutation of Death Sentences. The Modern Law Review*. 1957, roč. 20, č. 2, s. 135. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2230.1957.tb00432.x>

¹⁸² Nově mohli být všichni pachatelé s trestem delším než tři roky deportováni do Ameriky.

pracovníkem].¹⁸³ Pokud trestanec nabídl více než jiný kupující, mohl se ve své podstatě vykoupit sám.¹⁸⁴ Po odsouzení závazku mohli tito odsouzení požádat „svého“ kupce o *freedom dues* – tedy finanční či věcnou pomoc do nového začátku.¹⁸⁵

Od poloviny 17. století se začalo postupně upouštět od využívání *indentured servants* v britských koloniích v Americe, a ti byli ve větší míře nahrazováni africkými otroky. Americká válka za nezávislost ukončila přepravu do těchto kolonií. Nově vzniklé Spojené státy americké přijaly legislativu zakazující další deportace trestanců z Británie.¹⁸⁶ Tato skutečnost však nevedla ke zrušení deportačního práva.¹⁸⁷ Britští soudci dále ukládali tento trest a místa pro prozatímní uvěznění odsouzených se začala pomalu přepřínovat.¹⁸⁸ Situaci se vláda snažila řešit udělováním milostí, ale poté, co došlo k nárůstu kriminality, veřejnost požadovala, aby byly deportace vynucovány. Vláda vnímala závažnost situace, a proto po roce 1770, kdy byla Austrálie „objevena“ kapitánem Cookem, začala uvažovat o jejím využití pro trestance. V roce 1787 oznámil panovník Anglie, že Austrálie bude takto využita a v květnu 1787 vyplula první flotila, která dorazila do australské Botany Bay¹⁸⁹ (dnešní Sydney) dne 17. ledna 1788.¹⁹⁰ Jednalo se o jedenáct lodí s více než sedmi sty vězni a jejich dozorcí a správci, kteří zde začali budovat základy nejdlehlější a nejizolovanější evropské kolonie na světě.¹⁹¹

Při přepravě trestanců do Austrálie se však využilo jiného přístupu než do Ameriky. Vláda hradila veškeré náklady na výživu trestance atp. Guvernér trestanecké kolonie sice přiděloval jednotlivé trestance na práci svobodným osadníkům, kteří uzavřeli smlouvu o převzetí „majetku“ do služby, vězni ale zůstali i přesto pod kontrolou státu, přičemž ten převzal odpovědnost za jejich chování a blaho. V roce 1790 byla udělena guvernérům trestaneckých kolonií v Austrálii pravomoc promíjet tresty transportovaným vězňům skrze milosti a podmíněné milosti,¹⁹² přičemž byly vládou uděleny instrukce, že měli být propuštěni z trestu

¹⁸³ Odsouzení přepravovaní jako *indentured servants* přitom museli konkurovat běžným námezdním dělníkům, které „kupci pracovní síly“ z Ameriky preferovali. To také formovalo stanovení odsouzení délky trestu k transportu. Dělníci se běžně zavazovali k výkonu práce na kratší období, proto byla také stanovena minimální délka transportu na sedm let, aby se pro kupující zvýšila atraktivita takových transportovaných odsouzených. Například v letech 1767–1775 byla u odsouzených vyloďených v Baltimoru průměrná doba trestu devět let, zatímco u běžných námezdních dělníků činil průměrný závazek čtyři roky. Stručně řečeno, délka transportu nebyla stanovena ani tak z penologických důvodů, ale za účelem lepšího konkurenčního postavení odsouzených. Viz MAXWELL-STEWART, 2018, op. cit., s. 241–242.

¹⁸⁴ MORAN, 1945, op. cit., s. 76–77.

¹⁸⁵ MAXWELL-STEWART, 2018, op. cit., s. 251.

¹⁸⁶ Ibid., s. 248–253.

¹⁸⁷ MORAN, 1945, op. cit., s. 74–76.

¹⁸⁸ Jako alternativní vězňice byly využity zakotvené staré, pro boj již nepoužitelné lodě, označované *hulks* – (pro představu lze opět odkázat na webový vyhledávač a zadat „*Prison Ship – Hulk*“).

¹⁸⁹ KHAN, 1967, op. cit., s. 11 a násl.

¹⁹⁰ MORAN, 1945, op. cit., s. 76–77.

¹⁹¹ First Fleet Ships. *Museums of History New South Wales* [online]. 2017 [cit. 1. 3. 2023]. Dostupné z: <https://mhnsw.au/stories/general/first-fleet-ships/>

¹⁹² V dané době 1790 byl guvernérem Nového Jižního Walesu komodor Arthur Phillip, a tak lze první využití podmíněných milostí či milostí v dané oblasti přisuzovat pravděpodobně právě jemu. LINDSEY, 1925, op. cit., s. 11.

ti zločinci, jejichž chování a pracovní záznamy naznačovaly, že jsou toho hodni (dobré chování, záslužná služba či z důvodu sňatku) a v této souvislosti získat i kus půdy v nové kolonii.¹⁹³ Zprvu tito trestanci získávali *absolute pardon* [absolutní milost], nicméně později se přistoupilo opět k podmíněné milosti. Z té na přelomu 18. a 19. století následně vznikl již zmíněný *ticket-of-leave*.¹⁹⁴

Jistě není možné *de Marsangymu* či *Maconochiemu* upřít významný vliv, který měli na formování podmíněného propuštění. Nelze však souhlasit se závěry, že to byli právě oni, kdo podmíněné propuštění vytvořili, když propuštění v rámci *ticket-of-leave* fungovalo již desítky let před jejich pracemi. Je možné souhlasit s již výše prezentovaným závěrem Morana, že vznik podmíněného propuštění (z jeho pohledu parole)¹⁹⁵ nelze zakotvit k jedné konkrétní osobě či ke konkrétní historické události. Lze tak v tomto obecně uzavřít, že podmíněné propuštění se vyvinulo z milostí, resp. z podmíněných milostí, a následně bylo upraveno do podoby *ticket-of-leave*, což poprvé systémově umožňovalo odsouzeného „propustit“ z výkonu trestu odnětí svobody, respektive umožnit mu, aby se pohyboval v určité části kolonie a sám si zajišťoval obživu, a to před výkonem celého trestu, za předpokladu, že po určitou dobu bude dodržovat stanovené podmínky.

Počátky podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se tak nepojí se vznikem věznic jako takových, ale se zkušeností z deportací odsouzených do trestaneckých kolonií. Ta jako „lehce opomenutá“ historie trestání předcházela vzniku věznic, koexistovala následně vedle nich a tímto způsobem je také ovlivňovala. Ze zkušeností z trestaneckých kolonií různých států čerpáme dodnes, jelikož byly klíčovým prostorem pro inovace v oblasti trestních „technologií“. Mimo počátky podmíněného propuštění se zde také formovaly první prvky progresivních systémů výkonu trestu (srov. část o *Alexandru Maconochiem*), a to desítky let před progresivním systémem anglickým (1853), dále také metody vedení záznamů o odsouzených apod.¹⁹⁶

3 Úprava podmíněného propuštění na našem území od roku 1852 do roku 1919

Vzhledem k výše popsanému vývoji, ze kterého je patrné, že institut podmíněného propuštění se začíná v západní právní kultuře výrazněji rozšiřovat až od poloviny 19. století

¹⁹³ Což ostatně nebylo pouze doménou kolonií v Austrálii, ale této „taktiky“ k osidlování se využívalo například i v rámci portugalských kolonií v Africe, kde takoví odsouzení nabyli danou půdu do vlastnictví, pokud na ní řádně hospodařili dalších 10 let po odpykání celého trestu. COATES, 2018, op. cit., s. 86–87.

¹⁹⁴ Přitom je nutno poznamenat, že vznik *ticket-of-leave* nekonzumoval používání milostí, či podmíněných milostí. Ty se udělovaly i nadále, avšak raritně, jelikož se s nimi nepojilo takové omezení a nevýhody jako s „pouhým“ *ticket-of-leave*. Jagemann uvádí, že *Conditional pardon* sloužila jako prominutí trestu („pouze“) pod podmínkou setrvání v kolonii – viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 113. O tom jak takový *ticket-of-leave* vypadal a další podrobnosti o určitých typech propuštění viz How were convicts rewarded for good behaviour? *Museums of History New South Wales* [online]. 2017 [cit. 1. 3. 2023]. Dostupné z: <https://mhns.wa.gov.au/learning/rewards-freedom/>

¹⁹⁵ Nicméně v této části historie je nevýznamné, zda se jedná o kořeny parole či podmíněného propuštění, když parole se vyvinula až v roce 1876.

¹⁹⁶ ANDERSON, 2018, op. cit., s. 28–29.

(Anglie 1853), se tato část článku zaměřuje právě na období rakouského trestního zákona z roku 1852. V tomto roce nabyl účinnosti trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z., který byl údajně pouhou revizí trestního zákona z roku 1803, provedenou pod dohledem pozdějšího ministra spravedlnosti Hye.¹⁹⁷ Podle Vicherka sice tento zákon neobsahoval samotný institut podmíněného propuštění, ale bylo již zde možné nalézt nástroje, které byly jeho předstupněm a naplňovaly rehabilitační a resocializační cíle. Mezi ty patřila změna trestu a prominutí trestu.¹⁹⁸ První zmíněný se aplikoval u trestu za zločiny, za něž se ukládal trest odnětí svobody toliko ve výměře do pěti let. V takovém případě bylo možno přihlížet i k „nevinné rodině“ odsouzeného. Pokud by té byla způsobena delším výkonem trestu „významná škoda ve výživě“, bylo možné trest odnětí svobody zkrátit pod 6 měsíců. Podmínkou však bylo, aby delší výměra původně uloženého trestu byla nahrazena jedním nebo několika způsoby ztuhnutí, např. půstem, tvrdým ložem, samovazbou, zavřením o samotě v „temné komůrce“, káráním holí nebo metlou.¹⁹⁹ Prominutí trestu se uplatnilo v případech, že veřejný úřad k tomu povoláný anebo žalobník, který měl k tomuto právo, odpustil odsouzenému.

Podle úpravy trestního řádu z roku 1873 mohl zmírnění a prominutí trestu, které nebylo v trestním zákoně z roku 1852 definováno, aplikovat pouze císař skrze milost. O tu mohl obecně požádat odsouzený. K takové žádosti připojila věznice své vyjádření o chování a zdraví odsouzeného. Tu následně předložila soudu, jenž v jeho věci rozhodl v prvním stupni. Pokud neseznal důležité důvody, žádost zamítl. V opačném případě ji postoupil se svým návrhem soudu druhého stupně. Ten po vyjádření vrchního státního zástupce mohl žádost také zamítnout, nebo postoupit ministru spravedlnosti.²⁰⁰

Institut podmíněného propuštění však rakouská právní úprava neobsahovala, a to i přes výše uvedenou skutečnost, že okolní státy podmíněné propuštění do svých trestněprávních úprav od 50. let 19. století postupně zakotvily. I přes neexistenci takové úpravy na našem tehdejší území lze vypočítat vliv těchto pokrokových myšlenek na odbornou veřejnost. V této souvislosti je možné odkázat na článek redakce časopisu Právník z roku 1863, který pravděpodobně sepsal JUD. Rudolf kníže z Thurn-Taxisů, s názvem *Slovo o theorii polepšení*. Zde autor tvrdí, že je nemožné stanovit spravedlivý trest jedním rozsudkem, ale je zapotřebí zkoumat účinek trestu v průběhu jeho výkonu a následně tento trest potvrdit či změnit rozsudkem druhým, a to s odstupem času.²⁰¹ Z článku lze také seznat silný akcent na účel trestu, kdy trest

¹⁹⁷ MIŘIČKA, 1934, op. cit., s. 8. Krohne uvádí, že zákon z roku 1803 byl pouze menší revizí trestního zákona z roku 1787. Dodává, že v celé monarchii tak odpovídal výkon trestu až do poloviny 19. století primárně účelu odstrašení. Viz KROHNE, K. *Lehrbuch der Gefängniskunde unter Berücksichtigung der Kriminalstatistik und Kriminalpolitik*. Stuttgart: Verlag von Ferdinand Enke, 1889, s. 126.

¹⁹⁸ VICHEREK, 2013, op. cit., s. 1–2.

¹⁹⁹ Viz § 19 a § 55 obecného zákona trestního č. 117, ze dne 27. května 1852 (dále také jako „trestní zákon z roku 1852“).

²⁰⁰ Srov. § 529 a § 526 zákona č. 119/1873, řád soudu trestního či také STORCH, F. *Řízení trestní rakouské. Díl II*. Právníká jednota v Praze, 1897, s. 605.

²⁰¹ Zde lze vysledovat určité přiblížení k myšlence neurčitého odsouzení. Obdobně o obtížnosti stanovit spravedlivý trest jedním definitivním rozsudkem viz § 11 *Rechtfertigung einer Relativität in dem richterlich erkannten Maasse der Freiheitsstrafe*. In: HOLTZENDORFF, 1861, op. cit., s. 92 a násl.

má být také cestou k napravení, ne pouze prostředkem k trestání, přičemž v případě dřívější nápravy pachatele je možno další jeho držení ve věznici vnímat jako nespravedlivé.²⁰²

Roku 1889 lze také ve stejném periodiku najít zajímavý článek Bohuše Lepaře s názvem *Ticket-of-leave*, ve kterém rozebírá institut podmíněného propuštění, včetně jeho různých variací.²⁰³ Z obsahu článku je patrné, že reaguje na návrh nové osnovy rakouského trestního zákoníku, kterou předložil tehdejší ministr spravedlnosti hrabě Schönborn dne 11. dubna 1889.²⁰⁴ Ten však zůstal pouze „na papíře“. Jednalo se tak o jednu z prvních úprav (ač neúspěšnou) podmíněného propuštění²⁰⁵ v českých zemích.²⁰⁶ Lepař nicméně zmiňuje, že o přijetí úpravy podmíněného propuštění se uvažovalo již dříve, a to v souvislosti s návrhem novely z roku 1867.²⁰⁷ Poukazuje také na to, že tento institut zakotvil do svých trestněprávních úprav již téměř každý evropský národ. Konkrétně uvádí „[l]iberation conditionelle zavedená v Anglii ujala se brzo i v Sasku (l. 1863), kdež svého času státní zástupce Schwarze krále Jana na ni upozornil, a touž dobou téměř v Oldenburku; dále stala se zákonem v Německu, Švýcarsku, Itálii, ve Francii, v Dánsku, v Rusku, v Srbsku (od roku 1869), v Nizozemsku, ano i v Japonsku. V Ubrách dle nařízení uherského ministerstva práv ze dne 9. srpna 1880 pod podmínkou propuštění dokonce i vojenské povinnosti²⁰⁸ své konati smějí. V Chorvátsku zákonem ze dne 25. dubna 1875 zavedena liberation conditionelle, a vyloučení z ní toliko zřáháři a sprostí zločincové ze zisku. V ostatních zemích rakouských propuštění podmíněčné zákonem teprve státi se má přijetím výše zmíněného návrhu Schönborna a známo

²⁰² Článek *Slovo o theorii* polepšení lze doporučit k přečtení, jeho pokrokovost vyjadřuje následující citace „[k]do však tvrdí, že ten neb onen člověk jest nepolepšitelný, zapírá v něm povahu lidskou, aneb nezná základních zásad psychologie. I nejzarytější zlosyn má v sobě aspoň jedinou jiskru původní své lidské povahy dobré, která právě oživití a sesílití se musí, aby takto nespravedlnost v něm vykořeněna byla. V tomto působení nesmí se šetřiti nijakých nákladů, byt' se i v jednotlivých případech činnost lidská s účelem svým minula, podobně jako lékař před smrtí nemocného nikdy činnosti své zastaviti a jeho za zřazeného prohlásiti nesmí.“ Viz JUD. Rudolf kníže z Thurn-Taxisu. *Slovo o theorii polepšení. Právník*. 1863, roč. 2. [JUD. dobové označení titulu JUDr. – pozn. aut.]

²⁰³ V tomto ohledu je zajímavé poukázat na to, že už Lepař v textu uvádí „[p]řes historický počátek podmíněného tobo propuštění nesluší hledati ani na pevnině britské. Liberation conditionelle (provisoire, prépaatoire) má kolébku svou v anglických osadách v Austrálii, a dostala-li se z tohoto nejodlehlejšího dílu světa do Evropy, a zdomácněli tak rychle u všech vzdělaných národů, jest to zajisté velice zajímavým zjevem a zároveň důkazem, že národové, navzájem vyměňující si ideje, zďármych docházejí výsledkův i na poli trestnickém.“ Což ostatně potvrzuje výše uvedený výklad v předchozích částech článku. LEPAŘ, B. *Ticket-of-leave. Právník*. 1889, s. 613.

²⁰⁴ V návrhu Schönborna mohl být trestanec podmíněně propuštěn po třech čtvrtinách trestu, nejméně však po jednom roce výkonu trestu. Schönbornův návrh zákona lze nalézt na stránkách Rakouské národní knihovny *Österreichische Nationalbibliothek* [online]. 2022 [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=spa&datum=0010&page=28528&size=45>. Obsah návrhu dostupný z: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=spa&datum=0010&page=28664&size=45>

²⁰⁵ Také se jedná o první návrh obsahující úpravu podmíněného odsouzení pro prvotrestané v českých zemích. Viz ANCEL, 1971, op. cit., s. 13.

²⁰⁶ Rakouský trestní zákoník z roku 1852 byl novelizován pouze zákonem č. 8/1863 ř. z., a to v důsledku přijetí únorové ústavy z roku 1861. Další pokusy (všechny neúspěšné) o novelu byly v roce 1867 (A. Hye), 1874 (J. Glaser), 1881 (A. Pražák), 1889 a 1891 (F. Schönborn). Podobně dopadly i poslední návrhy trestního zákoníku, které od poloviny devadesátých let připravovala k tomu účelu zřízená a časem obměňovaná komise. Viz SCHELLE, K., VOJÁČEK, L. *Z dějin moderního trestního práva*. 2020, s. 20.

²⁰⁷ Lepař uvádí, že v nařízení ministerstva spravedlnosti ze dne 3. ledna 1866, které upravovalo administrativně udělení milosti, se již zmiňuje také o systému podmíněného propuštění, který se již osvědčil v Saském království. Vyslovuje také naději, že se tak stane zákonem také v Rakousku. LEPAŘ, 1889, op. cit., s. 616.

²⁰⁸ K důvodům odmítnutí výkonu vojenských povinností u podmíněně propuštěných viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 124, pozn. 2.

*toliko z návrhu zákona z roku 1867.*²⁰⁹ Z výše uvedené citace si tak lze představit, jak rychle se myšlenka podmíněného propuštění, často společně se „slavnějším sourozencem“,²¹⁰ podmíněným odsouzením, rozšiřovala napříč západním světem.

Za zmínku také stojí jeho obecné pojednání o podmínkách nutných pro podmíněné propuštění, kdy vychází i z různých právních úprav. U časové podmínky obecně píše, že odsouzený by si měl vykonat 3/4 trestu,²¹¹ minimálně však rok, nicméně je na zvážení, zda podmíněné propuštění udělit i doživotně odsouzeným, což se napříč státy různí. Zde lze doplnit, že návrh počítal s propuštěním u doživotně odsouzených po 15 letech vykonaného trestu, přitom po nich požadoval „pouze“ stejné podmínky, jaké musel splnit běžný odsouzený.²¹² U podmínky spočívající v dobrém chování trestance a důkazu svědčícím o jeho polepšení uvádí, že pod dobrým chováním²¹³ nelze rozumět to, že by odsouzený nesměl mít uložen žádný disciplinární trest. Je toho názoru, že nepatrný poklesek nemůže být rozhodující pro špatné či dobré chování.²¹⁴ Je totiž známo, že právě „starší ‚ostrlení‘ ničemové“

²⁰⁹ LEPAŘ, 1889, op. cit., s. 615–616.

²¹⁰ Z textů druhé poloviny devatenáctého století, ale hlavně na začátku dvacátého století, je zřejmé, že podmíněné propuštění je trochu zastíněno úspěchem a slávou podmíněného odsouzení. I v textu Lepaře již nalezneme takové náznaky, např. když hovoří o státech, kde už podmíněné propuštění zakotveno bylo, tak se také zmiňuje, že: „[v]šak Belgie honosí se institucí dosud ojedinelou. Jest to *condamnation conditionelle*, ustanovení to velehumanní i liberální! [...] Zákon ze dne 31. května 1888 stanoví totiž, že kdo poprvé klesl a komu rozsudkem nebyl vyměřen trest větší než šestiměsíční, smí – hoden-li toho – účasten býti zvláštní milosti. Zákon dává tu k provinilci: Zhrěšil jsi, jež to vzdálil jsi se od dosavadní cesty práva; jsi vinen a zákon, který jsi porušil, trestě tě 2, 3 až 6 měsíci. Soudní dvůr bere však ohled ku dosavadní zachovalosti tvé, k rodině tvé, k okolnostem, které přivedly poklesek tvůj a spoléhá na vlastní právní cit tvůj, jenž vzbudí lítost i trvalé polepšení tvé. Abys mohl ukázkati, že hoden jsi shovívavosti a důvěry té, dává ti soud lhůtu 3, 4, 5 let. Osvědčíš-li se v době té hodným důvěry v tebe skládané, jsi volným a beztrestným pro poklesek právě spáchaný, očišten vlastním chováním se a dnešní odsouzení jako by se bylo nikdy nestalo; žádne vysvědčení nezaznamenaná jeho, žádná zpráva policejní o něm zmínky neučiní. Zmyslí-li se ale soud v tobě a podruhé-li probřešiš se v době ti určené proti zákonu, budeš ovšem pro nový skutek zase odsouzen, ale odpykáš i bez milosti starý trest. [...] Čtenář soudný sám uzná, kolik nešťastníků zákon ten chrání, kolika rodinám zachováva otce, živitele, a kolika jednotlivcům podává již již ztracenou čest a dobré jméno.“ LEPAŘ, 1889, op. cit., s. 615.

²¹¹ Podmínka výkonu 3/4 trestu uvedená ve zmíněné novele přitom byla souladná s tehdejší většinou právních úprav podmíněného propuštění v dalších státech, např. i v sousedním Německu. Na druhou stranu např. v některých švýcarských kantonech byla vyžadována 1/3, Chorvatsku 1/2, Francie 1/2, Anglie 2/3 – 3/4. Viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 115, pozn. 4.

²¹² Viz § 19 část 3 Schönbornovy novely.

²¹³ Schönbornova novela pouze obecně uváděla, že osoba může být po 3/4 propuštěna, jestliže její chování během výkonu trestu ve spojení s dalšími okolnostmi, poskytuje dostatečnou záruku, že její propuštění neohrozí veřejný pořádek a že její chování bude v souladu se zákonem. Ti, kteří si budou vydělávat na živobytí sami, musí svou výdělečnou schopností, šetrností a pracovitostí ve výkonu trestu poskytovat záruku, že budou pokračovat v poctivé práci. O propuštění, ale také o jeho odvolání, měl rozhodovat ministr, a to po slyšení vězeňské komise. Z podmíněného propuštění přitom byly vyloučeny některé typy trestné činnosti např. opětovné spáchaní loupeže, krádeže, vydírání atd. (viz § 19 část 4 Schönbornovy novely). Což nebylo ničím neobvyklým. Například v Chorvatsku se neudělovalo u odsouzení za zhárství a trestné činy spáchané za účelem zisku. Itálie vylučovala cizince a bandity. Oba tyto státy neumožňovaly tento institut také u osob, které se dopustily recidivy podruhé. V Holandsku nemohla tatáž osoba získat podmíněné propuštění více než jednou. Viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 111 (obdobně také s. 115).

²¹⁴ Obdobné myšlenky byl ZUGSCHWERDT, B. J. *Der Vollzug der Freiheitsstrafe*. Wien: Verlag v. R. v. Waldheim, 1867, s. 344–345. Také Jagemann uvádí, že podmíněné propuštění nemá být založeno na úsudku dozorců ani na pouhé aritmetice, ale na základě hodnocení vězeňských pracovníků, které je prosté libovůle a podrobně zdůvodněné. Neboť mají-li být tyto otázky poprvé zodpovězeny až s blížícím se uplynutím doby, pak snadno převáží dojmy z posledního období. HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 118.

se nejlépe dovedou vyhnout disciplinárním trestům a dodává, že „... *kedo žádá příliš patrně, aby trestníke, nového oblekl člověka, podporuje lícoměrnost a pokrytství. Pojmy ‚dobré‘ a ‚špatné‘ chování nelže přesně právnícky vykládati, nýbrž paedagogicky. Chybou tudíž bylo by z úsudku dozorců anebo i z úsudku trestnických úředníků, pokud nemají potřebného předběžného vzdělání, souditi, že podmíněné propuštění při tom kterém individuu jest oprávněno.*“²¹⁵ Lepař také v dané době odsuzuje myšlenku, že by měl odsouzený pro účely podmíněného propuštění doložit zajištění existence aspoň v prvních dnech po propuštění.²¹⁶ Odkazuje přitom na vznik osudného rozdílu mezi majetnými a nemajetnými. Zde proto uvádí, že by mohlo být účelem podpůrných spolků a lidumilů,²¹⁷ aby pomohli tento problém překonat, přičemž připouští, že právě čas bezprostředně po propuštění je problematický pro mnoho trestanců.²¹⁸ Také poukazuje na to, že v případě, pokud byl již propuštěný na závadné chování upozorněn, resp. varován, mělo by stačit k odvolání podmíněného propuštění pouze podezřelé chování.²¹⁹ Přitom uvádí, že běžným důvodem pro takové odvolání je vyhýbání se práci, recidiva, obcování s podezřelými, nedostatek průkazu o poctivé výživě, úmyslné nedbání kontrolních policejních předpisů aj.²²⁰ Naproti tomu však dodává, že přestupek z opomenutí, nikoliv však ze zlé vůle, nemůže být příčinou zrušení.²²¹

V této souvislosti lze poukázat i na zajímavé dobové názory z německé odborné literatury, na kterou Lepař ve svých úvahách také odkazuje. Konkrétně Jagemann uvádí, že podmíněné propuštění považuje za zvláštní fázi/stadium trestu, v jehož průběhu se teprve ukáže²²², zda povede ke zmírnění (započtení doby na svobodě do trestu), nebo ke zpřísnění (obnovení zbytku trestu po době strávené ve zkušební době) trestu. Jelikož v druhém případě se celá fáze stává bezcennou. Je toho názoru, že ve smyslu účelu výkonu trestu nemůže být přistupováno stejně k osobám, kdy jedna ve výkonu trestu činí jen dobré věci, druhá

²¹⁵ LEPAŘ, 1889, op. cit., s. 618.

²¹⁶ Tento požadavek však nebyl součástí předmětné novely.

²¹⁷ Vhodné poznamenat, že i v tehdejší Rakousku mohli propuštění odsouzení získat určitou finanční či věcnou podporu skrze fondy na podporu vězňů [die Sträflingsunterstützungsfonds] či prostřednictvím spolků péče o vězně [der Sträflingsfürsorgevereine]. Přitom první takový spolek byl založen v roce 1838 v Praze. Viz HOEGEL, H. *Freiheitsstrafe und Gefängniswesen in Österreich von der Theresiana bis zur Gegenwart*. Graz: Moser, 1916, s. 150.

²¹⁸ Zde Lepař očividně vychází z myšlenek Jagemanna, který dokonce takovou aplikaci podmíněného propuštění označuje za tímokratickou [tímokratische] u institutu, který je primárně založen na výchovném aspektu dobrého chování, které je dosažitelné pro všechny. Viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 117.

²¹⁹ Zde lze odkázat na § 20 Schönbornovy novely, kde bylo pouze obecně uvedeno, že propuštění může být odvoláno, jestliže chování odsouzeného na svobodě neodpovídá důvěře, která v něj byla vložena. Takový odsouzený mohl být dočasně zadržen do vydání rozhodnutí o odvolání propuštění. Poté musel odsouzený zbytek trestu vykonat, avšak část, kterou byl v takovém zadržení, se mu započítala do odpykaného trestu. Zajímavé je, že novela umožňovala obecně i opětovné podmíněné propuštění u takové osoby, a to v případě výskytu zvlášť důvodných okolností.

²²⁰ Další podmínky, které se napříč státy ukládají viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 124 a násl.

²²¹ LEPAŘ, 1889, op. cit., s. 618–620.

²²² Krohne specifikuje, že podmíněným propuštěním stát pro odsouzeného zajišťuje důvěru u běžné veřejnosti. Tím, že jej určitou dobu drží pod přísným dohledem a hrozí mu, že ho v případě špatného chování pošle zpět do vězení, dává všem, kteří propuštěného zaměstnávají, ubytují atd., určitou jistotu, že se bude chovat dobře. KROHNE, 1889, op. cit., s. 261–262.

jen ty špatné. V opačném případě by se totiž jednalo čistě o formální výkon spravedlnosti. Současně však upozornil na to, že odsouzený nemá na tuto fázi trestu vymahatelné právo, ale nárok na podání takové žádosti, aby příslušný orgán skrze spravedlivé uvážení posoudil, zda byly splněny nezbytné podmínky.²²³

Lze se však ptát, proč podmíněné propuštění tedy nebylo do roku 1919 zakotveno zákonem? Krom primárního důvodu, že většina novel trestního zákona z roku 1852 skončila neúspěchem, byly tu i důvody jiné (ostatně podmíněné propuštění nemuselo být zakotveno pouze v rámci větší novely). Lepař například uvádí, že se objevují kritické hlasy, že podmíněné propuštění porušuje rozsudek, který již nabyl právní moci. Na to odpovídá, že se jedná pouze o modifikaci provedení trestu. Také byla podle něj patrná značná nedůvěra v dobrovolnou psychologickou změnu trestance, ke které má dospět z opravdové lítosti, a ne vyslovení pouze formálního slibu, že se bude chovat dobře, a to z čistě vypočítavosti.²²⁴ Což by podle něj mělo být zajištěno pedagogickým přístupem k odsouzenému.²²⁵ Lze se však také legitimně domnívat, že dalším důvodem byl názor, že takovým institutem sahá soudce do oboru udělování milosti, což nemůže být trpěno vzhledem k „suverenitě mocnářově“. Právě tento argument se objevil v článku Zuckera, který se sice týká podmíněného odsouzení,²²⁶ avšak z výše uvedeného výkladu je patrné, že i podmíněné propuštění určitým způsobem do milosti zasahuje, když se z tohoto institutu ve své podstatě vyvinulo. Ostatně milost [die Begnadigung] v Rakousku určitým způsobem suplovala podmíněné propuštění [die bedingte Freilassung / vorläufige Entlassung]²²⁷, které již fungovalo jak v sousedním Německu (od 1873)²²⁸, tak na počátku 20. století i ve většině okolních států.²²⁹ To lze

²²³ Viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 113–118.

²²⁴ Opět lze odkázat na Jagemanna, který uvádí, že byť zpočátku slouží dobré chování odsouzenému zejména k vlastnímu prospěchu, tak následně může přerůst do lepších návyků. Viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 113–114.

²²⁵ LEPAŘ, 1889, op. cit., s. 616.

²²⁶ ZUCKER, A. Řízení ve věcech milosti po rozumu nařízení ministerstva práv ze dne 25. listopadu 1902 a podmíněné odsouzení. *Právník*. 1903, s. 78.

²²⁷ Die vorläufige Entlassung [předběžné propuštění]; die bedingte Freilassung či také bedingte Entlassung [podmíněné propuštění]. Někdy též die provisorische Entlassung/Freilassung [prozatímní propuštění] či die bedingungsweise Freilassung [podmíněné propuštění] (HOLTZENDORFF, 1861, op. cit., s. 12 a 14, 103–104). Jagemann dále doplňuje, že se někdy označovalo pouhým Entlassung [propuštění], či také Beurlaubung [HORÁLKOVÁ, M. *Německo-český právní slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017: u slova Beurlaubung „uvolnění, zproštění úředních povinností (dočasně)“ – zřejmě v tomto kontextu také „propuštění“ – použití např. ZUGSCHWERDT, 1867, op. cit., s. 345]. Francouzsky libération conditionnelle [podmíněné propuštění] či také libération (liberté) provisoire/prépatoire [propuštění prozatímní / přípravné]. Viz poznámka pod čarou č. 1. Viz HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 115. Zajímavý výklad k jednotlivým názvům tohoto institutu viz § 12 Grundsätzliches Wesen der „bedingten Entlassung“ In: HOLTZENDORFF, 1861, op. cit., s. 101 a násl.

²²⁸ Zde podmíněné propuštění podléhalo uplynutí 3/4 trestu; vyžadováno bylo dobré chování a známky polepšení; souhlas odsouzeného, jelikož bude na svobodě vystaven řadě omezení. Německo neumožňovalo podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody na doživotí (některé státy toto umožňovaly po 15 letech). Minimální doba výkonu trestu pro podmíněné propuštění byla v Německu 1 rok (např. Itálie 2, Holandsko 3, Francie již od 3 měsíců). HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 113–116.

²²⁹ Kriegsmann v roce 1912 lehce nadneseně píše, že podmíněné propuštění nacházíme ve všech státech s jedinou výjimkou, kterým je Rakousko. Viz KRIEGSMANN, H. N. *Einführung in die Gefängniskunde*. Heidelberg, 1912, s. 286.

seznat i ze zápisů prof. Dr. Storcha, ve kterých také reaguje na Schönbornovu novelu. V jeho ručně psané publikaci Hmotné právo trestní 1890–1891 se uvádí, že „[o]d let 60 tých propouštějí se vězňové, kteří odbyli 2/3 trestu a podali dostatečné důkazy svého polepšení, na svobodu. Propouštění děje se z milosti císařské a je definitivním, bezvýjimečným.²³⁰ Osnova nov. zák. trestního tuto instituci pojala také, ale ve smyslu systému irského.“

Obr. č. 2: Kopie strany 113 Hmotné právo trestní. Prof. Dr. Storch 1890–1891²³¹

Právo při delším zadržení dočasném. Od let 60
 již propouštějí se vězňové, kteří odbyli 2/3
 trestu a podali dostatečné důkazy svého polepšení,
 na svobodu.
 Propouštění děje se z milosti císařské a je defi-
 nitivním, bezvýjimečným. Osnova nov. zák.
 trestního tuto instituci pojala také, ale ve smy-
 слу systému irského.

Je tak zřejmé, že určitá forma podmíněného propuštění skrze milosti již byla v Rakousku přítomna.²³² K tomu lze poukázat na dobový názor Jagemanna, který obecně akceptuje milost, mj. jako odměnu za dosažené polepšení odsouzeného. Současně však upozorňuje na to, že udělení milosti může být vystaveno nebezpečí svévole a narušení soudní moci²³³. Proto považoval za vhodné vyčlenit ty kategorie případů, které do udělení milosti objektivně patří (a na kterých se praxe ustálila), do zvláštních právních institutů, jako se to podařilo právě u podmíněného propuštění v mnoha zemích. Odkazuje také na to, že někteří autoři se domnívali, že podmíněné propuštění je vhodné pro „opakované testování“ recidivistů, zatímco neodvolatelná milost je vhodná pro ty, kteří jsou trestáni poprvé.²³⁴ Zugschwerdt i Holtzendorff přitom souhlasí, že přípustnost a účelnost podmíněného propuštění je všeobecně uznávána, což ostatně lze seznat i z dalších děl.²³⁵

²³⁰ Definitivnost, resp. milosti bez podmínky, kritizoval např. i Průšák v případě jejího užití u mladistvých pachatelů namísto institutu podmíněného odsouzení: „[n]evýhodnost této úpravy udělování milosti osobám mladistvým je v tom, že milost se uděluje definitivně, bez ohledu na to, zda odsouzený pozdějším svým chováním se ukáže jí býti hoděn neb ne.“ Viz PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všeohr, 1912, s. 238.

²³¹ Kniha je dostupná v knihovně Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Pozdější verze ručně psané publikace Dr. Storcha z roku 1904 je pak dostupná v knihovně Nejvyššího soudu.

²³² Podle informací z uvedeného Storchova textu se taková praxe uplatňovala již od 60. let, přičemž Solnař uvádí, že formální zakotvení o takovém užívání milosti je možno nalézt také v zákoně z roku 1872 o výkonu trestu v samovazbě a v obvyklém zkracování trestů cestou milosti. Srov. SOLNAŘ, 1947, op. cit., s. 145.

²³³ V této souvislosti o narušení soudní moci i ZUGSCHWERDT, 1867, op. cit., s. 346.

²³⁴ HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 107 a násl., a s. 115, pozn. 11.

²³⁵ ZUGSCHWERDT, 1867, op. cit., s. 346. HOLTZENDORFF, 1861, op. cit., s. 87 a násl.

Byť tento institut v tehdejší Rakousku zakotven nebyl, měl být nahrazen alespoň postupem na základě ministerského výnosu ze dne 3. ledna 1866, který dopadal zejména²³⁶ na recidivní pachatele, kteří prokazovali polepšení.²³⁷ Hoegel pak ve své publikaci uvádí, že cílem daného výnosu bylo vytvořit systém periodických/pravidelných milostí, který by zastoupil systém podmíněného propuštění zavedený v jiných státech²³⁸ „než bude možné tento systém zavést i v Rakousku skrze moc zákonodárnou“. Za tímto účelem měly být v nápravných zařízeních zřízeny komise, které měly vypracovat seznamy odsouzených, kteří by mohli být omilostněni. Do těchto seznamů se pak zpravidla zařazovali ti odsouzení, kteří: a) si odbyli 2/3 trestu;²³⁹ b) svým dobrým chováním během výkonu trestu soustavně prokázali své skutečné polepšení a současně jak tímto, tak i chováním před nástupem do výkonu trestu podávají dostatečnou záruku, že se budou chovat v souladu se zákonem i po propuštění a není nad to u nich obava, že ohrozí veřejnou bezpečnost; c) pokud si na živobytí musí vydělávat sami (tedy nemají dostatečný vlastní majetek nebo spolehlivou podporu od příbuzných či přátel), musí prokázat svou výdělečnou schopnost, pracovitost a šetrnost.²⁴⁰

Miříčka uvádí, že ač v novodobých trestních zákonodárstvích byl hojně přijat převážně anglický progresivní systém, přičemž byl ve své podstatě přijat i uherským trestním zákonem z roku 1878, zůstaly podmíněné propuštění či zařazení odsouzeného do přechodného ústavu rakouskému právu neznámy. K tomu obecně potvrzuje výše uvedené, že řada trestanců, kteří si vytrpěli již větší část trestu, nebyli zpětní (recidivisté) a podali řádným chováním v trestu důkazy svého polepšení, byli pravidelně navrhováni k udělení milosti.²⁴¹

Po další neúspěšné Schönbornově novele (1891) pracovalo od roku 1895 tehdejší Ministerstvo spravedlnosti na nové osnově, která byla uveřejněna v roce 1909, avšak ani ta po dílčích úpravách nebyla v roce 1913 uzákoněna.²⁴² Kallab vnímal danou osnovu, resp. v ní načrtnutý systém trestů, jako jakýsi progresivní trestní systém, avšak stále ještě bez jasné a přesné regulace postupu mezi jednotlivými třídami vnitřní diference.²⁴³ Dále vnímá v osnově prvek irského systému vsunutím zvláštní přechodné třídy a podmíněného propuštění. Podle takové úpravy mohla justiční správa odsouzeného, který v první polovině svého (tři roky převyšujícího) trestu postoupil do první třídy, zařadit do zemědělského

²³⁶ Tato milost se ale výjimečně mohla vztahovat i na recidivní pachatele, jestliže zde byly silné indikace o jejich polepšení a současně byly přítomny zvláštní okolnosti, např. závažné onemocnění odsouzeného či někoho z jeho nejbližších příbuzných, či naléhavé výživovací či výchovné důvody vzhledem k jeho bezúhonně rodinně. HOEGEL, 1916, op. cit., s. 74.

²³⁷ HOLTZENDORFF, JAGEMANN, 1888, op. cit., s. 109, pozn. 11.

²³⁸ Pro zajímavost lze uvést, že v roce 1883 Rakousko omilostnilo více než 7 % mužů a 15 % žen ze svých trestních ústavů. *Ibid.*, s. 112, pozn. 1.

²³⁹ Výjimečně z obdobně závažných důvodů jako recidivisté mohli být omilostněni i běžní odsouzení před výkonem dvou třetin trestu, jestliže vykonali alespoň polovinu a výše zmíněné podmínky pod písmeny b) a c). Viz HOEGEL, 1916, op. cit., s. 74.

²⁴⁰ HOEGEL, 1916, op. cit., s. 73–74.

²⁴¹ MIŘIČKA, 1934, op. cit., s. 147.

²⁴² *Ibid.*, s. 10.

²⁴³ Výraznější kritiku uváděl u nejasností při přechodu ze samovazby (kde mohla být osoba držena až 2 roky) do progresivního výkonu trestu, kde nebylo např. jasné, do jaké třídy vnitřní diference se taková osoba zprvu zařadí.

přechodného ústavu. V tom má být vyžadována mírnější kázeň a režim by měl být přiměřeně způsobu života svobodného dělníka, tak aby se usnadnilo jeho osvědčení na svobodě. Pokud by byl odsouzenec uložen v přechodném ústavu přísnější trest než důtka, pak měl být navrácen do trestnice. Vedle tohoto mohli být odsouzení k více než jednomu roku, kteří si odpykali dvě třetiny svého trestu, podmíněně propuštění, pokud byla naděje, že se na svobodě osvědčí; přitom jim mohl být uložen zákaz pobytu na určitém místě, či aby hlásili místo svého pobytu. Zkušební doba se rovnala zbytku trestu, avšak nebyla kratší než 6 měsíců a delší než 5 let. Doživotně odsouzení mohli být podmíněně propuštěni po odpykání 15 let z trestu.²⁴⁴ Jak už však bylo výše uvedeno, i tato novela skončila neúspěchem.

I přes několik pokusů promítnout do rakouského trestního práva nové přístupy k trestání, prosazující se od poloviny devatenáctého století, tak zůstal rakouský trestní zákoník v tomto ohledu bez významnější změny. Ta tedy nastala až během první republiky.²⁴⁵

Po vzniku Československé republiky vytanul problém, jaké právo bude v novém státě platit. S touto otázkou se vypořádala tzv. recepční norma (z. č. 11/1918 Sb.). Zákonodárce tak jejím prostřednictvím recipoval dosavadní rakouské a uherské právo do nového státu, což zapříčinilo dualismus trestního práva. Nepřehlednost trestněprávních norem umocňovalo to, že k trestním zákonům byla vydávána řada vedlejších zákonů. Jedním z nich byl právě zákon č. 562/1919 Sb.,²⁴⁶ o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění, který nabyt účinnosti symbolicky na první narozeniny Československé republiky. Ten do našeho právního řádu poprvé oficiálně zakotvil podmíněně²⁴⁷ propuštění (jako takové), přičemž obsahoval úpravu jak hmotněprávní, tak i procesněprávní. Ohledně přijetí tohoto zákona lze odkázat na slova Dr. Alberta Miloty, který uvedl, že „[s]nadnost, s jakou byl přijat, a radostné nadšení, s jakým jej Národní shromáždění uvedli zpravodaj Dr. Bouček i ministr spravedlnosti Dr. Veselý, svědčí o tom, jak ho bylo v té části republiky, kde dosud platí rakouské trestní zákony, nanejvýš zapotřebí. Tím více se od této potěšitelné rychlosti odráží fakt, že v bývalém Rakousku obojí instituce nemohla býti

²⁴⁴ KALLAB, J. *Trestní systém osnovy trestního zákoníku*. Knihotiskárna Dra Ed. Grégra a syna v Praze, 1910, s. 57.

²⁴⁵ Nicméně již v devatenáctém století bylo podmíněně propuštění (společně s podmíněným odsouzením) zakotveno v Uhrách. Zde byl tento institut zaveden již trestním zákonem z roku 1878 (resp. navazující úpravou z roku 1880). Jeho znění podmíněného propuštění po novele z roku 1908 si může čtenář prostudovat v jeho digitalizované verzi dostupné v *Digitální knihovně Právnické fakulty MU* [online]. 2019, s. 10, § 48 a násl. [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/13808>. V tomto ohledu tak mají naši slovenští sousedé prvenství.

²⁴⁶ Návrh zákona byl podán vládou Československé republiky Národnímu shromáždění dne 8. 10. 1919 pod č. tisku 1688, byl přijat ve schůzi Národního shromáždění dne 17. října 1919 a uveřejněn ve sbírce zákonů a nařízení dne 27. října 1919 pod č. 562. Viz Sbírka zákonů a nařízení státu československého ze dne 27. října 1919 v elektronické podobě dostupná v digitální podobě v *Národní knihovně České republiky* [online]. [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:545d5b70-9372-11e9-9209-005056827e51?page=uuid:a06ac390-937c-11e9-8812-5ef3fc9bb22f>

²⁴⁷ Při analýze pramenů z rané doby našeho státu bylo patrné, že tehdejší autoři také často označovali tento institut jako „podmínečně propuštění“. Již v roce 1919 se k tomuto vyjádřil Milota, který uvedl, že „[z]ákon užívá slova ‚podmínečný‘, vládní osnova měla název ‚podmínečný‘. Tento název zdá se býti jazykově správnější onoho, neboť vyjadřuje v l a s t n o s t těchto institucí podobně jako: výmínečný, společný, konečný na rozdíl od vymínečný, spolčený, ukončený atd. Přes to bylo v dalším ponecháno slovo ‚podmínečný‘, aby nebyl vnášen rozpor mezi zákonem a jeho užíváním.“ Viz MILOTA, A. *Podmínečné odsouzení a propuštění: (výklad zákona)*. Plzeň: nákladem Karla Beniška, [1919], s. 7.

uzákoněna, ač od r. 1889²⁴⁸ bylo tu podáno několik návrhů o ní. Příčinou toho byl skrytý odpor Koruny i kerubů jí blízkých, které v ní viděly porušení výsostného práva císařova.“²⁴⁹ Uvedeným zákonem tak byl tento institut zaveden na území celé republiky, a co víc, byl na tomto území sjednocen. Sama důvodová zpráva k zákonu uvádí, že „[t]ímto zákonem splatí republika modernímu trestnímu právu část velkého dluhu, který převzala po bývalém Rakousku. Zvýšenými požadavky, které v něm bude klásti na soudce, přiblíží je k modernímu názoru na provinilce a na trest, a bude je tak připravovati na velké úkoly, které na ně čekají v budoucnosti při reformě trestního soudnictví.“ Z výše uvedených citací je patrné, že tehdejší zákonodárce byl pyšný na přijetí tohoto zákona, jenž byl začátkem modernizace trestního práva v Československu. Lze tak v závěru odkázat na vyjádření Dr. Boučka (zpravodaje ve věci) k předmětnému zákonu na 84. schůzi Národního shromáždění: „[s]nad ještě nikdy v životě jsem tak rád nemluvil jako dnes. Mám odůvodnit návrh zákona, který patří k nejkrásnějším vymoženostem moderní kriminalistiky.“²⁵⁰

Závěr

V úvodu článku bylo předestřeno několik možných historických vývojových linií podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Z druhé části textu vyplývá, že jeho skutečné prvopočátky se pojí s institutem milosti a s deportováním anglických trestanců na americký kontinent na přelomu 16. a 17. století. Následně se udělování milostí (resp. později podmíněných milostí) systematizovalo a vyvinul se na území Austrálie (okolo roku 1800) v rámci rozšířených pravomocí guvernérů trestaneckých kolonií *ticket-of-leave*. Ten je možno obecně označit jako přímého předchůdce současného podmíněného propuštění. *Ticket-of-leave* byl původně využíván jako odměna za dobré chování odsouzeného, ale také jako ekonomicky výhodnější řešení pro stát, který musel náklady na odsouzeného finančně krýt. Jeho benefit byl v prvopočátku zejména v tom, že se mohl podmíněně propuštěný pohybovat v určité části trestanecké kolonie a nemusel být podroben práci v souvislosti s uloženým výkonem trestu. Mohl se tak žít sám, resp. pracovat pro svobodného osadníka a požíval tak relativní svobody. Užívání této propustky se postupem času upravovalo na základě zkušeností z těchto kolonií, až bylo následně v Anglii v roce 1853 zakotveno jeho plošné užívání skrze *Penal Servitude Act*. S tím lze také pojit počátky anglického progresivního systému. Posléze se přitom tento trestněprávní nástroj v různých variacích začal uplatňovat i v řadě jiných států a na přelomu 19. a 20. století se těšil vysoké popularitě.

Vývoj daného institutu přitom odráží změny (popsané v první části článku) v účelu trestu, kdy čistá represe a užívání tělesných či absolutních trestů se postupně nahrazuje uvězněním a v trestání okolo 18. století již je možno vysledovat známky humánnějšího přístupu. Na konci 18. století a v počátku 19. století se přitom začínají objevovat první penologické

²⁴⁸ Lze tak uvažovat, že Schönbornova novela mohla být první úpravou podmíněného propuštění na našem území, avšak to odporuje tvrzení Lepaře, že již mělo být podmíněné propuštění obsaženo v návrhu novely z roku 1867.

²⁴⁹ Viz MILOTA, 1919, op. cit., s. 7.

²⁵⁰ Stenozáznam ze dne 17. října 1919. *Poslanecká sněmovna České republiky* [online]. Digitální depozitář [cit. 14. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/084schuz/s084011.htm>

systémy v důsledku snahy o nápravu odsouzených osob umístěných ve věznicích, což bylo výsledkem myšlenky, že lze zločince napravit a současně bylo odnětí svobody na pomyslném vrcholu trestních sankcí té doby. S postupným zjištěním, že úspěch původních progresivních systémů není až tak vysoký, je na sklonku 19. století zřetelná snaha o přesunutí trestu mimo finančně nákladné věznice. Podmíněné propuštění je doplňováno o institut podmíněného odsouzení, které odráží tehdejší projev víry ve schopnost státu rozšířit disciplínu a dohled i mimo zdi věznice do společnosti.

V úvodu článku také nebylo zřetelné, zda mělo podmíněné propuštění stejnou historickou cestu jako americká parole, či se jedná o jinou vývojovou větev. V tomto lze uzavřít, že parole a podmíněné propuštění mají obecně stejnou historickou linii do vzniku systému Elmira (1876), který institut parole zakotvil. Ten totiž čerpal z více penologických systémů, přitom hlavní inspirací byly zejména progresivní systémy, kde se *ticket-of-leave* užíval jako finální fáze výkonu trestu, a který lze z pohledu americké parole považovat také za jejího předchůdce. Od tohoto historického bodu tak není vhodné dané termíny plně směřovat. Ač mají tyto instituty k sobě velice blízko, tak bylo nastíněno, že parole byla užívána v rámci neurčitěho odsouzení v kontextu amerického trestního práva, kde byl kladen důraz na posuzování chování odsouzeného parolovou radou. Lze tak souhlasit s Michlem, že se jedná o určitý druh podmíněného propuštění, avšak nelze je plně ztotožňovat.

Bylo vyvráceno, že *Bonneville de Marsangy*, *Alexander Maconochie* či *sir Walter Crofton* byli tvůrci podmíněného propuštění, ač lze jednoznačně přiznat, že měli na jeho vývoj nemalý vliv. *Bonneville de Marsangy* sice jako první definoval (1846) na evropském kontinentu podmíněné propuštění, nelze však souhlasit s myšlenkou, že by tento institut vytvořil izolovaně, když v dané době již aktivně fungovala mezinárodní síť výměny informací týkající se vězeňství a *ticket-of-leave* se běžně užíval již desítky let v rámci australských kolonií. Podmíněné propuštění bylo vynálezem trestaneckých kolonií, a to ve snaze o snížení ekonomických nákladů a osídlení odlehlých částí země. To může být další z argumentů, že kořeny tohoto institutu nesahají do Francie, když tam se deportace odsouzených ve větším měřítku začala užívat až od poloviny 19. století. Přínos *Alexandra Maconochieho* byl převážně ve vytvoření známkového/bodovacího systému vězňů, nicméně podmíněné propuštění fungovalo ještě před jeho jmenováním guvernérem trestanecké kolonie na ostrově Norfolk. I tvrzení, že *sir Walter Crofton* by byl tvůrcem podmíněného propuštění, lze jednoznačně odmítnout, když ten teprve čerpal z některých myšlenek *Alexandra Maconochieho*. Nicméně jeho „*Intermediate prison*“ má zřetelný otisk jak v osnově trestního zákona z roku 1909 (přerazení odsouzeného do přechodného zemědělského ústavu), tak i v zákoně o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění z roku 1919. V rámci toho bylo možné odsouzeného přeradit do přechodného trestního ústavu, ve kterém byl trestanec pod mírnějším dohledem a měl si zvykat svobodnějšímu pohybu a volnější práci.²⁵¹ Přitom za první republiky byl zakotven progresivní systém v rámci přerazování odsouzených do určitých tříd ve věznicích. Nabízí se však otázka, jak významný vliv měl vlastně na kontinentu Marsangyho francouzský systém, když například v československé právní úpravě odraz jeho myšlenek není zcela zřetelný. V této souvislosti lze maximálně uvažovat o inspiraci v institutu „ochranného dozorce“, jenž byl

²⁵¹ Viz § 16 odst. 2 zákona č. č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění.

zakotven v zákoně o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění v roce 1919 a který nese jistý otisk patronátní sítě užívané ve francouzském modelu.

Po přijetí trestního zákona z roku 1852 byly v tehdejší Rakousku zřejmé snahy podmíněné propuštění, ale i podmíněné odsouzení, zakotvit. Přitom patrně jedna z prvních novel, ne-li úplně první, byla ze strany tehdejšího ministra spravedlnosti Schönborna (1889). Jako jeden z důvodů neúspěchu zakotvení uvedených trestních institucí lze vnímat skutečnost, že (podle slov Miloty) byl „skrytý odpor Koruny“, tedy vnímání takových institucí jako porušení výsostného práva císaře udělovat milosti. Ty určitým způsobem (lze říci i systematicky) nahrazovaly roli podmíněného propuštění do roku 1918. Přitom, jak již bylo výše uvedeno, v roce 1919 byl tento institut poprvé oficiálně na našem území upraven zákonem.

Z uvedených souvislostí vyplynul také velice úzký vztah mezi institutem milosti, resp. i podmíněné milosti, a podmíněným propuštěním, kterým se české právní prostředí vůbec nezabývá. Přitom tuzemský právní řád obsahuje všechny tyto nástroje. V textu bylo nastíněno, že někteří autoři považovali podmíněné propuštění za další fázi výkonu trestu odnětí svobody, která může být jejím zmírněním, ale i zpřísněním. U druhého zmíněného je možné odkázat právě na nutnost podmíněně propuštěného dodržovat určité povinnosti, přičemž jeho selhání vyústí v bezcennost celé takové zkušební doby. Z důvodu těchto různých restrikcí, kterým se podmíněně propuštěný musel ve zkušební době vystavit, tak byl v některých právních rádech dokonce vyžadován souhlas odsouzeného. Ten se přitom k takovému institutu musel povětšinou (a stále musí) propracovat. Zaznamenány byly také úvahy, že trest má být cestou k nápravě, přičemž v případě dřívějšího polepšení odsouzeného je jeho další držení ve věznicí možné vnímat jako nespravedlivé. Lze se tak i z pohledu současné právní úpravy (a zásad plynoucích z demokratického právního státu, které zákonitě prozařují i do trestního práva) legitimně ptát, zda můžeme takový institut odpovědně označit jako benevolenci či také jako dobrodiní? Případně, jak v takové souvislosti nahlížet na institut milosti či podmíněné milosti?

Dále lze také krátce poukázat na některé zajímavosti, které se při sepisování tohoto textu z historie podmíněného propuštění vynořily, ale jejich detailní rozebrání již také není předmětem tohoto článku. Proto je nechám k úvaze čtenáře. Za zmínku stojí, že podmíněně propuštěný musel ve zkušební době vést řádný život. Ten v sobě skýtal řadu omezení, které mnohdy byly spíše i morálního charakteru, a propuštěný tak často nemohl zavdat ani podezření, že by se mohl dopustit opětovně trestné činnosti. Pro „odvolání“ podmíněného propuštění tak nebylo nezbytné, aby se osoba dopustila další trestné činnosti. Objevily se přitom i úvahy, že nedbalostní trestná činnost by neměla mít na navrácení propuštěného vliv. Vhodné poznamenat, že v případě porušení podmíněného propuštění mohl být následný zbytek výkonu trestu odnětí svobody zpřísněn. Doživotně odsouzení přitom mohli na podmíněné propuštění (pokud bylo u této skupiny povoleno) dosáhnout již po výkonu trestu od 8 do 15 let. Zajímavá myšlenka byla také ve výši mzdy, která se vyplácela odsouzeným za jejich práci, a jež se odvíjela od jejich dostupné třídy ve věznicí. Ušetřené finance mohly být také odsouzenému sníženy v důsledku jeho závadného jednání. V této souvislosti stojí za úvahu také skutečnost, že v některých systémech byly uspořené finanční prostředky

zasílány podmíněně propuštěnému v etapách, tak, aby je v prvotní radosti z propuštění ihned neutrátil. Za výrazně zajímavou (i z kontextu dnešní doby) je možno považovat myšlenku, že výraznějšího individuálního zacházení se v některých systémech dostalo pouze těm odsouzeným, kteří na sobě pracovali, resp. prostupovali do vyšších tříd, čímž se tak pravděpodobně kompenzoval k tomu určený omezený počet pracovníků. V některých systémech byly také nastaveny hlavní informační toky mezi zaměstnavatelem propuštěného, policií a věznicí, přičemž podmíněné propuštění záviselo na zajištění zaměstnání, do kterého musel propuštěný bezodkladně nastoupit, o čemž se podala zpráva věznicí. Případně existoval pracovník, který měl povinnost propuštěnému pomoci zajistit zaměstnání. Několikrát v textu také zazněla myšlenka, že pouhá skutečnost, že odsouzenému byl uložen disciplinární trest, neměla automaticky podmíněné propuštění znemožnit.

Závěrem tohoto článku je také vhodné připomenout Bohuše Lepaře, českého právníka, jenž (mimo jiné) pracoval ve Věznici Valdice (Kartouzy), a který sice velice stručně, ale správně, popsal ve svém článku *Ticket-of-leave* z roku 1889, vznik podmíněného propuštění.